

Maria Korhonen & Inka Väänänen

**AINEISTONKERUUMENETELMÄT
LAPSIIN KOHDISTUVISSA
TUTKIMUKSISSA
KUNNANVAIKUTUKSEN
KIRJALLISUUSKATSAUS**

Opinnäytetyö

Sairaanhoitaja (AMK)
Terveystieteiden erikoisammattitutkinto (AMK)

2020

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkintonimike	Aika
Maria Korhonen Inka Väänänen	Sairaanhoitaja (AMK) Terveystieteiden (AMK)	Marraskuu 2020
Opinnäytetyön nimi		48 sivua
Aineistonkeruumenetelmät lapsiin kohdistuvissa tutkimuk- sissa Kuvaileva kirjallisuuskatsaus		12 liitesivua
Toimeksiantaja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu		
Ohjaaja Sari Laanterä		
Tiivistelmä Lapsia tutkittaessa voidaan käyttää laadullista tai määrällistä tutkimusta tai Mixed metod -menetelmää eli laadullisen ja määrällisen tutkimuksen yhdistelmää sekä useita erilaisia aineistonkeruumenetelmiä. Lapsia tutkittaessa eettisyydessä painotetaan hieman eri asioita kuin aikuisia tutkittaessa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata aikaisemman tutkimustiedon avulla, millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty sekä kuinka eettisyyttä kuvataan lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Tavoitteena on tuottaa yhteen koottua tietoa eri aineistonkeruumenetelmistä. Opinnäytetyö toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Aineistoa haettiin Cinahl-, Elektra- ja Medic-tietokannoista sekä Google Scholarista. Sisäänottokriteerit täyttyviä tutkimuksia oli yhteensä 12. Kirjallisuuskatsaukseen hyväksytyissä tutkimuksissa kuvattiin neljää eri aineistonkeruumenetelmää. Menetelmät ovat haastattelu, lomake, havainnointi ja eläytymismenetelmät, joihin sisältyy sadutus, tarinat ja piirustukset. Seitsemässä tutkimuksessa oli käytetty useampaa kuin yhtä aineistonkeruumenetelmää. Tutkimuksista seitsemän oli laadullisia tutkimuksia, yksi määrällinen tutkimus ja neljässä oli käytetty Mixed method -menetelmää. Eettisyyden toteutumisesta tutkimuksissa nostettiin esille tutkimuseettiset periaatteet, tutkimuslupa ja anonymiteetti sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi. Osassa tutkimuksissa lapsen korostettiin olevan haavoittuva ja suojelua tarvitseva, jolloin eettisyydessä korostui tutkijan hyvä moraalinen ja eettinen vastuullisuus. Tutkimuksissa tuli ilmi, että lapset nähtiin subjekteina eikä vain objekteina, eli heidät nähtiin aktiivisina toimijoina. Tutkimuksissa tuotiin esille myös, että lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin kehitystasonsa mukaisesti.		
Asiasanat lapsi, nuori, aineistonkeruu, hoitotiede, kasvatustiede, sosiaalityö, eettisyys		

Author (authors)	Degree	Time
Maria Korhonen Inka Väänänen	Bachelor of Health Care	November 2020
Thesis title Data collection methods in research of children Descriptive literature review		48 pages 12 pages of appendices
Commissioned by South-Eastern Finland University of Applied Sciences		
Supervisor Sari Laanterä		
<p data-bbox="164 813 1471 1014">Abstract</p> <p data-bbox="164 880 1471 1014">Studies about children can utilise qualitative, quantitative or mixed research methods, as well as several data collection methods. A mixed method is a combination of qualitative and quantitative research. When researching children, the research ethics emphasize slightly different things than when researching adults.</p> <p data-bbox="164 1059 1471 1193">The purpose of the thesis was to describe the usage of previous research data: what kinds of data collection methods have been used in research of children and how ethics is described in research. The objective of the thesis was to compile information about different data collection methods.</p> <p data-bbox="164 1238 1471 1350">The thesis was implemented as a descriptive literature review. Material was retrieved from the Cinahl, Elektra and Medic databases as well as from Google Scholar. Twelve studies met the admission criteria.</p> <p data-bbox="164 1395 1471 1776">The studies approved for the literature review described four different data collection methods. The methods included an interview, a form, observation and the method of empathy which includes storytelling, stories and drawings. In seven studies, more than one data collection method had been used. Seven of the studies were qualitative, one was a quantitative study, and four had used the mixed method. Studies highlighted ethical principles, research permits and anonymity, as well as the children's right to be heard. Some studies highlighted the child as vulnerable and in need of protection. Therefore, the researcher should have good morals and an ethical responsibility. Studies showed that children were seen as a subject and not just an object, so they were seen as active actors. Studies also highlighted that children have the right to be heard and to influence decisions about them according to their level of development.</p>		
<p data-bbox="164 1809 1471 1895">Keywords</p> <p data-bbox="164 1865 1471 1895">child, young, data collection, nursing science, pedagogy, social work, ethics</p>		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS.....	7
3	KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUSTIETO AIHEESTA	7
3.1	Keskeiset käsitteet.....	7
3.1.1	Lapsi	7
3.1.2	Aineistonkeruumenetelmä	9
3.1.3	Hoitotiede.....	11
3.1.4	Kasvatustiede	12
3.1.5	Sosiaalityö	14
3.1.6	Eettisyys lapsia tutkittaessa	15
3.2	Aikaisempi tutkimustieto lasten ollessa tiedonantajina	17
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	21
5	KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
5.1	Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	21
5.2	Aineiston haku ja valinta	23
5.3	Aineiston analysointi	24
6	TULOKSET.....	25
6.1	Aineistonkeruumenetelmät lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa	27
6.1.1	Eläytymismenetelmät.....	27
6.1.2	Haastattelu.....	28
6.1.3	Lomake	31
6.1.4	Havainnointi	33
6.2	Eettisyyden huomioiminen lapsia tutkittaessa	34
6.2.1	Tutkimuseettiset periaatteet.....	35
6.2.2	Tutkimuslupa ja anonymiteetti	35
6.2.3	Lapsen oikeus tulla kuulluksi	36

7	POHDINTA.....	37
7.1	Tulosten tarkastelu	37
7.2	Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys	40
7.3	Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet	42
	LÄHTEET.....	44

LIITTEET

Liite 1. Kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset

Liite 2. Tiedonhaku

Liite 3. Eettisyyden aineiston pelkistetyt ilmaukset ja luokittelu

1 JOHDANTO

Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon ikätaso huomioon ottaen (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731; Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/731). Lapsiin ja nuoriin kohdistuvia hankkeita ja tutkimuksia tehdään runsaasti. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella (s.a.) on menossa useita lapsiin kohdistuvia tutkimuksia ja hankkeita. Näistä on esimerkkeinä Childcare-tutkimushanke, jossa tutkitaan nelivuotiaiden lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia sekä Lapsen uni ja terveys -hanke, jossa seurataan lasten unirytmien kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Myös Sosiaali- ja terveysministeriöllä on meneillään Lapsistrategia -hanke, jossa hallitus sitoutuu arvioimaan muun muassa päätösten vaikutuksia lapsiin sekä vahvistamaan lasten ja nuorten osallisuutta (Lapsistrategia s.a).

Lapsiin kohdistuvia tutkimuksia on tehty useita hoito- ja kasvatustieteessä sekä sosiaalityön alalla 2010-luvulla (liite 1). Esimerkiksi Spets (2014, 42) kuvasi tutkimuksessaan lasten kokemuksia yksinäisyydestä sekä, mitä mahdollisuuksia sadutus tuo tutkimukselle lasten ollessa tiedonantajina. Tutkimuksen tiedonantajia olivat 2.-, 4.- ja 6.-luokkalaiset lapset. Aineistonkeruumenetelmänä hän käytti ryhmäkeskustelua, sadutusta ja lasten piirustuksia. Viitanen (2011, 2) kuvasi tutkimuksessaan, millainen on esikouluikäisten lasten kokemus tutkimushaastattelusta. Lisäksi tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat lapsen kerronnan prosessi sekä lapsen haastatteluun liittyvät erityispiirteet.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa analysoidaan vuosina 2010–2020 tehtyjä tutkimuksia, joissa lapset ovat tutkimuksen kohteina. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata aikaisemman tutkimustiedon avulla, millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty, sekä kuinka eettisyyttä kuvataan lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Tavoitteena on tuottaa yhteen koottua tietoa eri aineistonkeruumenetelmistä.

2 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS

Toimeksiantajanamme toimii koulumme Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, Xamk. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu tarjoaa opetusta, tuottaa erilaisia palveluja ihmisille ja yrityksille sekä tekee kehittämis- ja tutkimistyötä. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu aloitti toimintansa tammikuussa vuonna 2017 Mikkelin ja Kymenlaakson ammattikorkeakoulujen yhdistyessä. Kampuksia on Savonlinnassa, Mikkelissä, Kotkassa ja Kouvolassa. Tutkinto-opiskelijoita on n. 9400 ja henkilökuntaa 850. (Xamkin avainluvut s.a.)

Sairaanhoitajatutkinnon laajuus on 210 opintopistettä ja kesto 3,5 vuotta. Terveystieteiden tutkinnon laajuus on 240 opintopistettä ja kesto 4 vuotta. Opetussuunnitelma koostuu hoitotyön ammatillisista perusteista sekä täydentävästä osaamisesta. Opinnäytetyö sisältyy hoitotyön ammatillisiin perusteisiin. (Sairaanhoitaja (AMK) s.a.; Terveystieteiden tutkinto (AMK) s.a.) Opinnäytetyö liittyy Hoitotyön tutkimus ja kehittäminen -opintojaksoon. Opintojakson tavoitteisiin ja sisältöön kuuluu muun muassa hoitotieteellinen päätöksenteko, tiedonhaku, hoitotieteen keskeiset käsitteet ja hoitotieteessä käytettävät keskeiset tutkimusmenetelmät. (Hoitotyön tutkimus ja kehittäminen s.a.)

3 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMPI TUTKIMUSTIETO AIHEESTA

3.1 Keskeiset käsitteet

Kirjallisuuskatsauksen aiheena ovat lapset sekä aineistonkeruumenetelmät ja eettisyys lapsia tutkittaessa. Nämä käsitteet ovat suuressa roolissa kirjallisuuskatsauksessa, joten niiden valinta keskeisiksi käsitteiksi on perusteltua. Hoitotiede, kasvatustiede ja sosiaalityö määriteltiin, koska kirjallisuuskatsauksen valitut tutkimukset olivat näiltä kyseisiltä aloilta.

3.1.1 Lapsi

Lapsi käsitteenä on keskeinen kirjallisuuskatsauksen kannalta, sillä kirjallisuuskatsauksessa kerätään tietoa lapsiin kohdistuvista aineistonkeruumenetelmistä. Tässä kirjallisuuskatsauksessa lapseksi määritellään alle 18-vuotiaat

henkilöt. Lapsi käsite määritellään tutkimuksissa vaihtelevasti sekä lasten asema nähdään eri tavoin.

Lapsuus voidaan yleisesti käsittää yhdeksi aikakaudeksi elämässä, joka päättyy aikuisuuteen. Lapsuus nähdään yksilön kehityksen ajanjaksona. Tällöin lapsi on aikuisen valvonnassa, suojelussa sekä kasvatuksessa. Useiden vuosien ajan lapsi on nähty passiivisena toimijana, riippuvaisena aikuisesta sekä osaamattomana ja keskeneräisenä. Tänä päivänä käsitys lapsesta on muuttumassa. Nähdään, että lapsilla on riittävät taidot, joilla he pystyvät vaikuttamaan omaan elämäänsä. Vaikka lapsen asema on nykypäivänä muuttunut, aikaisemmat näkemykset vaikuttavat edelleen siihen, millaisena toimijana lapsi nähdään. (Roos 2015, 23–24.) Lapsi voidaan määritellä iän mukaan eri luokkiin. Ikäluokat voidaan käsittää eri tavalla ja näin myös määritelmät voivat vaihdella. Taulukossa 1 näkyvät tämän opinnäytetyön omat määritelmät ikäluokille.

Taulukko 1. Opinnäytetyön määritelmät ikäluokille

IKÄLUOKKA	IKÄ MÄÄRITELMÄ
Imeväisikäinen	0–11 kk
Varhaisleikki-ikäinen	1–2-vuotias
Leikki-ikäinen	3–6-vuotias
Kouluikäinen	7–12-vuotias
Nuori	13–17-vuotias

Lastensuojelulaissa (13.4.2007/417) lapseksi määritellään kaikki alle 18-vuotiaat. Terveyskirjasto (s.a.) määrittelee imeväisikäisen lapseksi, jonka syntymästä on kulunut alle vuosi eli, joka on alle 12 kuukauden ikäinen. Imeväisiän jälkeen tulee varhaisleikki-ikä. Storvik-Sydänmaa ym. (2015, 39) määrittelevät kyseisen ikäluokan 1–3-vuotiaiksi lapsiksi. Varhaisleikki-ikäisen jälkeen tulee leikki-ikä. Hoitotyön tutkimussäätiö (2016) näkee leikki-ikäisen 2–5-vuotiaana koulujärjestelmän ja lapsen kehitysteorian mukaan. Valtonen (2020) taas määrittelee Neuvolakäsikirjassa leikki-ikäisiksi 2,5–6-vuotiaat lapset. Seuraavaksi tulee kouluikä, joka pitää sisällään 7–18-vuotiaat lapset (Kouluikäi-

nen2019). Viimeisenä ikäluokkana on nuori, joka voidaan käsitteenä määritellä monella tapaa. Esimerkiksi nuorisolaki (2006/72) määrittelee nuoren alle 29-vuotiaaksi, kun taas lastensuojelulaissa (6. § mom 1.) nuorella tarkoitetaan 18–24-vuotiasta.

3.1.2 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmä tarkoittaa tapaa hankkia aineistoa tutkimukseen. Aineistonkeruumenetelmät voidaan jakaa tutkimuksen tyyppin mukaan kvantitatiivisiin eli määrällisiin menetelmiin tai kvalitatiivisiin eli laadullisiin menetelmiin.

Kvantitatiivisessa aineistonkeruumenetelmässä tutkimusaineistot voidaan jakaa primaari- ja sekundaariaineistoiksi. Primaariaineisto sisältää suoraa tietoa tutkimuksen kohteesta ja aineisto kerätään nimenomaan tiettyä tutkimusta ajatellen. Primaariaineiston keräämiseksi voidaan käyttää esimerkiksi kyselylomaketta, haastattelua, havainnointia tai testejä. Kyselylomakkeen hyvänä puoleena voidaan nähdä mahdollisuus laajaan aineiston keräämiseen. Kyselyllä on mahdollista tavoittaa paljon ihmisiä ja esittää useita kysymyksiä. Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä voidaan nähdä myös tehokkaana, koska se ei vaadi tutkijalta kovin paljoa aikaa. Tähän kuitenkin vaikuttaa, kuinka hyvin lomake on tehty ja kuinka pian tulokset saadaan analysoitavaan muotoon. Kyselylomakkeella saatavan aineiston käsittelyssä voidaan käyttää jo olemassa olevia tilastollisia analysointitapoja ja raportointimuotoja, joten tutkijalla ei mene aikaa niiden kehittämiseen. Kyselylomakkeen huonoina puolina nähdään aineiston pinnallisuus, mahdollisuus vastaajan väärinymmärrykseen, vastaajien vastaamattomuus ja kunnollisen kyselylomakkeen tekemisen aikaa vievyys. Kyselylomake voi sisältää avoimia- ja monivalintakysymyksiä sekä erilaisia asteikkoja.

Sekundaariaineistoja eli muiden aiemmin keräämää aineistoa voidaan käyttää hyödyksi hoitotieteellisissä tutkimuksissa. Esimerkkejä sekundaariaineistoista ovat potilasdokumentit sekä erilaiset rekisterit ja tilastot. Myös internetin verkkokeskusteluja voidaan käyttää sekundaariaineistona. Valmista aineistoa käytettäessä tulee pohtia siihen liittyviä eettisiä ongelmia, koska harvemmin aineistoa on alkujaan tarkoitettu tutkimuskäyttöön. Jolloin tutkimuksen kohteena

olevat henkilöt harvoin ovat antaneet suostumustaan tietojensa käyttöön. (Hirsjärvi ym. 2009, 195, 198–200; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 84, 113–114.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu ja havainnointi. Haastatteluja ja sen eri muotoja voidaan luokitella monella tavalla. Haastattelu voi olla yksilöhaastattelu, parihaastattelu tai ryhmähaastattelu. Haastattelut voidaan jakaa myös strukturoituihin eli lomakehaastatteluihin, teemahaastatteluihin ja avoimiin haastatteluihin.

Strukturoidussa eli lomakehaastattelussa apuvälineenä käytetään valmista lomaketta, jossa on vastausvaihtoehdot valmiina. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset esitetään aina samanlaisina ja samassa järjestyksessä kaikille haastatteluun osallistuville. Toinen haastattelutyyppi on puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Se on välimuoto strukturoidusta ja avoimesta haastattelusta. Teemahaastattelussa esiin tulevat keskeiset asiat on määrätty, mutta kysymysten muotoilua voi vielä haastattelun aikana täsmentää ja kysymysten esittämisjärjestys voi vaihtua.

Strukturoimattomassa eli avoimessa haastattelussa haastattelun rakenne muokkautuu haastateltavan mukaan. Tutkittava asia on määritetty, mutta haastattelussa esitettävät kysymykset ovat avoimia. Avoimessa haastattelussa keskustelu on vapaata ja kysymysten esittäminen perustuu haastateltavan kertomiin vastauksiin. Tutkijan tehtävänä on antaa haastateltavan vapaasti puhua, mutta kuitenkin rajata samalla keskustelua. Haastattelun hyviä puolia ovat aineiston keräämisen joustavuus, osallistujan aktiivisuus, mahdollisuus tutkia huonosti tunnettua asiaa sekä saada moniulotteisia vastauksia, mahdollisuus tutkia arkojakin aiheita sekä tilaisuus tarvittaessa täydentää aineistoa myöhemmin. Huonoja puolia ovat haastattelijan roolin vaikeus, pitkä haastattelu-aika sekä haastateltavien pyrkimys vastata sosiaalisesti hyväksytyllä tavalla. (Hirsjärvi ym. 2009, 208–210; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 121, 123–126, 128.)

Toisena kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisenä aineistonkeruumenetelmänä on havainnointi. Havainnoimalla halutaan ymmärtää nähtyä ja koettua ja tällä tavoin hahmottaa ympäristöä. Havainnointia voidaan käyttää myös, kun halutaan tietää toimivatko ihmiset kertomallaan tavalla. Havainnointi voidaan jakaa esimerkiksi piilohavainnointiin ja osallistuvaan havainnointiin. Piilohavainnoinnissa tutkittavat eivät ole tietoisia tutkijasta. Tässä havainnointitavassa tutkijan merkittävyys tuloksiin nähden jää vähäiseksi. Menetelmään liittyy kuitenkin eettisiä ongelmia erityisesti terveydenhuollon näkökulmasta. Osallistuva havainnointi tarkoittaa tutkijan aktiivista osallistumista tiedonantajien toimintaan sekä sosiaalista vuorovaikutusta heidän kanssaan. Havainnoinnin hyvinä puolina ovat välittömän, suoran tiedon saaminen, mahdollisuus vuorovaikutuksen tutkimiseen, tilaisuus saada tietoa, jota muuten ei voida saada sekä mahdollisuus saada monipuolista, mielenkiintoista aineistoa. Huonoina puolina havainnoinnissa ovat tutkijan objektiivisuuden kärsiminen emotionaalisten siteiden takia, lisäksi havainnoinnin aikana voi olla vaikeaa tallettaa havaintoja. Havaitseminen voi olla myös pitkäkestoista, jolloin voidaan tarvita rinnakkaishavainnoitsijaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 213; Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 121–123.)

3.1.3 Hoitotiede

Hoitotiede käsitteenä valittiin kirjallisuuskatsaukseen tuomaan hoitotyön näkökulmaa lapsiin kohdistuvissa aineistonkeruumenetelmissä. Hoitotiede on tieteenala, joka kuuluu terveystieteisiin. Muita terveystieteen aloja ovat muun muassa ravitsemustieteet, liikuntatieteet ja kansanterveystieteet. Hoitotiedettä tutkitaankin monitieteellisissä ryhmissä. Hoitotieteen tarkoituksena on tutkia terveyden ja hoitamisen eri näkökulmia, kuten terveyden edistämistä ja eri sairauksien hoitamista. Siinä tarkastellaan myös muun muassa eri hoitoympäristöjä, hoidon monipuolisuutta, ammattilaisten toimintaa ja ihmisten itsehoitoa. Hoitotieteen keskeisiä käsitteitä ovat hoitotyö, hoitaminen, hoitoympäristö, ihminen ja terveys. Hoitotieteen tutkimuksissa käsitteellä ihminen viitataan esimerkiksi hoitotyöntekijöihin, potilaisiin ja asiakkaisiin sekä perheisiin. Hoitotyössä keskeisimpinä tavoitteina ovat terveyden ylläpitäminen ja edistäminen.

Hoitotieteessä tutkimuksen kohteena voivat olla esimerkiksi terveyden uhkatekijät ja sairauksien vaikuttavuus. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 24, 45; Tutkimus hoitotieteen laitoksella s.a.)

Suomessa hoitotiedettä voi opiskella pääaineena viidessä yliopistossa, joissa ovat omat hoitotieteen laitoksensa. Jokaisella yliopistolla on omat tutkimuksen kohteensa ja painopisteensä. Esimerkiksi Hoitotiede-lehti raportoi säännöllisesti hoitotieteen sen hetkisestä opetuksesta ja tutkimuksesta. Hoitotiedettä tutkitaan myös kansainvälisesti, koska hoitaminen ilmiönä on maailmanlaajuinen. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna hoitotieteen tutkimuksen tavoitteita linjaa World Health Organisation (WHO). (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 40, 45.) WHO:n eli Maailman terveysjärjestön mukaan lasten terveyden suojelemisella ja parantamisella on tärkeä merkitys. Viime vuosikymmenten aikana on tapahtunut suurta edistystä terveyden parantumisessa ja pienten lasten kuolleisuuden vähenemisessä. Kuitenkin tulevaisuudessa on vielä paljon työtä jäljellä lasten terveyden parantamiseksi. WHO on muun muassa tehnyt suosituksia lasten terveyden edistämiseksi. (Child health s.a.)

3.1.4 Kasvatustiede

Kasvatustieteen tutkimuskohteina ovat usein lapset ja nuoret sekä heidän oppimiseensa ja kehitykseensä liittyvät asiat. Kasvatustieteessä tutkitaan ihmisen koko elämän aikana tapahtuvaa oppimista, kehitystä ja kasvua. Varhaiskasvatus on yksi kasvatustieteen tutkimuskohteista. (Kasvatustiede (kasvatusala) yliopistossa s.a.) Kasvatustiede tutkii myös koulutusjärjestelmien, koulutuspolitiikan ja oppimisympäristöjen muutoksia sekä oppimisprosesseja ja oppimisvaikeuksien helpottamista. Esimerkiksi Turun yliopistossa kasvatustieteiden tutkimusteemoihin kuuluvat muun muassa lasten ja nuorten sosiaalinen hyvinvointi sekä koulutuksen polut, erityisopetuksen ja oppimisvaikeuksien tutkimus sekä digitaalisen murroksen haasteet. (Tutkimus kasvatustieteiden tiedekunnassa s.a.) Suomessa kasvatustiedettä voi opiskella pääaineena seitsemässä yliopistossa. (Kasvatustieteet s.a.)

Varhaiskasvatuksen alalla tehdään paljon nimenomaan lapsiin kohdistuvia tutkimuksia. Varhaiskasvatus on lasten kasvatuksen, opetuksen sekä hoidon

suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kokonaisuus, jonka painotus on pedagogiikassa. Sitä voidaan järjestää esimerkiksi päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kerhoissa. Jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle tehdään oma henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen kotikunnan tehtävänä on järjestää varhaiskasvatusta ja kaikilla alle kouluikäisillä on oikeus osallistua siihen. Huoltajien päätettävissä on, osallistuuko lapsi varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatus s.a.; Varhaiskasvatustilasto 13.7.2018/540.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja terveyden edistäminen, lapsen oppimisen edellytysten ja elinikäisen oppimisen tukeminen sekä monipuolisen pedagogisen toiminnan mahdollistaminen ja toteuttaminen. Lisäksi tavoitteena on turvallisen varhaiskasvatusympäristön varmistaminen, lasta kunnioittavien ja pysyvien vuorovaikutussuhteiden turvaaminen, yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen mahdollistaminen kaikille lapsille sekä vanhemman tai huoltajan tukeminen kasvatuksessa. Muita lapseen kohdistuvia tavoitteita ovat lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tukeminen, lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja edistäminen sekä lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollistaminen itseään koskevissa asioissa. (Varhaiskasvatustilasto 3. § mom 1.)

Päiväkodeissa seurataan sekä arvioidaan lapsen kasvua ja kehitystä eri menetelmien avulla. Kolmevuotiaiden arvioinnissa käytetään HALI-menetelmää. Sen avulla voidaan huomata ne lapset, jotka tarvitsevat tukea kehitykseen. Menetelmän avulla arvioidaan minäkuva, kielellisiä toimintoja, motoriikkaa, tunnehallintaa sekä yhteistoimintoja. Menetelmässä painotetaan erityisesti lapsen kielellisen kehityksen sekä lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen tukemista. KEHU-arviointia käytetään viisivuotiailla lapsilla. Sen avulla voidaan kartoittaa lapsen kouluvalmiutta. Se koostuu tehtävistä, vanhempien kyselylomakkeesta sekä havaintolomakkeesta. Siinä painotetaan muun muassa hahmottamista, motoriikkaa, muistia, itsearviointia sekä tunneilmaisua. Päiväkodin työntekijät käyvät huoltajien kanssa yhdessä läpi lapsen vahvuuksia ja kehitystä. Samalla he kartoittavat ja suunnittelevat mahdollisia tukitoimia kehityksen tukemiseksi. (Kojo 2012, 9–10.)

3.1.5 Sosiaalityö

Sosiaalityön tarkoituksena on ehkäistä, vähentää ja poistaa sosiaalisia ongelmia sekä lisätä ihmisten hyvinvointia. Sosiaalityö kohdistuu yksilöihin, perheisiin, yhteisöihin ja rakenteisiin. Sosiaalityö perustuu ihmisoikeuksiin ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen. Hyvällä sosiaalityöllä voidaan auttaa vaikeassa asemassa olevia ihmisiä saamaan tukea ja apua. Sosiaalityö auttaa asiakkaitaan esimerkiksi työllistymisessä, kouluttautumisessa, toimeentulossa ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyvissä tarpeissa. Perheisiin kohdistuvassa sosiaalityössä esimerkiksi tuetaan vanhempia vanhemmuudessa ja turvataan lasten sosiaalinen turvallisuus. Sosiaalityö tekee yhteistyötä koulujen ja varhaiskasvatuksen kanssa. (Kananaja ym. 2017, 28; Sosiaalityö s.a.)

Sosiaalihuoltolaissa (20.12.2014/1301) sosiaalihuollon tarkoituksiksi määritellään hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden ylläpitäminen ja edistäminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen ja osallisuuden edistäminen. Lisäksi tarkoituksiksi määritellään yhdenvertaisten sosiaalipalvelujen turvaaminen, asiakaskeskeisyyden ja hyvän palvelun edistäminen sekä yhteistyön parantaminen muiden kunnan toimialojen välillä. Sosiaalihuolto tekee yhteistyötä terveydenhuollon kanssa, ja sosiaalityöntekijöitä voikin työskennellä terveydenhuollossa, kuten sairaaloissa. Terveydenhuollossa tarvetta sosiaalityölle on esimerkiksi silloin, kun työikäinen tarvitsee ohjaamista sosiaaliturvaan ja kuntoutukseen liittyvissä asioissa sekä, kun tarvitaan sosiaalityöntekijää sosiaalisen tilanteen arviointiin potilaan sairastuessa. Terveyssosiaalityön sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu muun muassa sosiaalista arviointia ja suunnittelua, sosiaalisen toimintakyvyn tukemista, verkostotyötä, koordinoitua ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa sekä sosiaalityön dokumentoinnista huolehtimista. (Kananaja ym. 2017, 30, 343, 346–347.)

Sosiaalihuollossa toimivia työntekijöitä ovat lähihoitaja, sosionomi, geronomi ja sosiaalityöntekijä. Ammatillisessa koulutuksessa voi opiskella lähihoitajaksi, joka on nimike suojattu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Ammattikorkeakoulussa voi opiskella sosionomiksi ja geronomiksi, joilla on oikeus harjoittaa am-

mattia laillistettuna ammattihenkilönä. Suomessa kuusi yliopistoa järjestää yhteiskuntatieteellisellä koulutuslalla koulutusta sosiaalityöhön. Tämän tutkimuksen jälkeen on oikeus harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia laillistettuna ammattihenkilönä. (Kananoja ym. 2017 451, 453–456.)

3.1.6 Eettisyys lapsia tutkittaessa

Lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa tulee ottaa huomioon monia eettisiä näkökulmia. Lapsia koskevia tutkimuksia ohjaavat perus- ja ihmisoikeudet. Perusoikeudet ovat yhteiskunnallisia perusarvoja, joita julkinen valta pyrkii noudattamaan yhteiskunnassa. Suomessa perusoikeuksia ovat muun muassa yhdenvertaisuus, liikkumisvapaus, oikeus koskemattomuuteen, elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen sekä oikeus uskonnonvapauteen ja sananvapauteen. Muita oikeuksia ovat sivistykselliset oikeudet, vaali- ja osallistumisoikeudet, oikeus sosiaaliturvaan sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Perusoikeudet on kirjoitettu Suomen perustuslaista (11.6.1999/731). Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset turvaavat lasten oikeuksia. Tärkeimpiä sopimuksia ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59–60/1991), Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 18–19/1990) ja Euroopan sosiaalinen peruskirja (SopS 78–80/2002).

Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (9.4.1999/488) mukaan huoltaja saa päättää lapsen tutkimukseen osallistumisesta. Huoltajan tulisi kuitenkin keskustella lapsen kanssa asiasta kehitystaso ja ikä huomioiden. Vaikka vanhempi on antanut suostumuksensa tutkimuksen tekoon, lasta ei voida pakottaa osallistumaan tutkimukseen. Lagström ym. (2010, 25, 29, 33, 35) tuovat esille, että Suomessa ei ole erillistä lainsäädäntöä, jossa määriteltäisiin kenen päätettävissä olisi lapsen tutkimukseen osallistuminen. Tutkimuksen ollessa muu kuin lääketieteellinen tutkimus, sitä ei säätele mikään laki, vaan käytännöt pohjautuvat vakiintuneisiin tapoihin. Suomen perustuslaki (12. § mon 2.) turvaa sananvapauden, jonka mukaan ihmisellä on oikeus ilmaista ja julkistaa mielipiteitensä kenenkään ennakolta estämättä. Tämän takia tutkimusten rajoittaminen ei ole kovin helppoa.

Tietosuojalakiin (5.12.2018/1050) on kirjattu vaatimuksia tutkittavan yksityisyyden suojaamiseksi. Lain tehtävänä on turvata tutkittavien henkilötietoja ja kehittää hyvää tiedonkäsittelytapaa. Laki lääketieteellisistä tutkimuksista (6. §) ja (8. §) takaa jokaiselle vapaaehtoisen osallistumisen tutkimuksiin, joten ketään ei voida pakottaa osallistumaan. Lapsiin kohdistuvan tutkimuksen ollessa lääketieteellinen on Suomessa tarkat säännökset. Niiden pohjana ovat kansainväliset velvoitteet, kuten Euroopan neuvoston biolääketiedesopimus, EU:n lääketutkimusdirektiivi ja EU:n lastenlääkeasetus. Yleensäkin kaikkien lääketieteellisten tutkimusten säätelyyn on laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (8. § mom 2.) Sen perusajatuksena on, että tutkittavalta pitää olla suostumus tutkimuksen tekemiseen. Siinä on myös tarkkaan määritelty, milloin lapsi saa olla lääketieteellisen tutkimuksen kohteena. Edellytyksenä on, että samoja tuloksia ei voida saada muilta tutkimusryhmiltä ja tutkittaviin kohdistuu vain vähäistä vaaraa ja rasitusta. (Lagström ym. 2010, 33–35.)

Lapsiin kohdistuvista tutkimuksista voidaan lajitella kolme erilaista lähestymistapaa. Ne perustuvat erilaisiin näkemyksiin lapsesta toimijana sekä lapsen yhteiskunnallisesta asemasta. Ensimmäisessä ja perinteisimmässä näkemyksessä lapsi kuvataan haavoittuvana eikä lapsen ajatella itse osaavan kertoa asioistaan. Tällöin pyritään lapsen suojelemiseen ja valta sekä vastuu lapseen kohdistuvasta tutkimuksesta on lapsen läheisillä aikuisilla. Tämän tyyppiseen ajatteluun suhtaudutaan nykyään kriittisemmin. Toisen näkemyksen mukaan, vaikka lapsi olisi sosiaalisesti pätevä toimija, lasta kuitenkin pidetään yhteiskunnallisesti marginaalisessa asemassa olevana sekä erityishuomioitavana. Kolmannessa näkemyksessä tutkimukset eivät kaipaa erillisiä lähestymistapoja aikuisille ja lapsille. Nykyisin on alettu huomioida lasten kyvyt ja oikeus osallisuuteen sekä mahdollisuus vaikuttaa itseensä liittyviin asioihin. Lapset nähdään enemmän sosiaalisesti pätevinä toimijoina, jotka osaavat kertoa kokemuksistaan. Tämän seurauksena lasta koskevan tiedon kysyminen vanhemmilta tai lasta ympäröiviltä aikuisilta on vähentynyt. (Lagström ym. 2010, 92–93.)

Eettistä pohdintaa aiheuttaa lasten kohdalla usein suostumuksen saaminen. Haastattelututkimuksessa oletetaan, että jos lapsi pystyy kertomaan omista

näkemyksistään, hän myös pystyy antamaan suostumuksensa tutkimukseen. Pohdintaa aiheuttaa keneltä suostumusta tulisi pyytää, lapselta itseltään vai vanhemmalta. On olemassa vaihtelevia ohjeikärajoja, jotka voivat hankaloittaa suostumuksen saamista ja siten tehtävää tutkimusta. Nuorten kohdalla esimerkiksi tutkimuksen aiheen ollessa arkaluontoinen, voi vanhempien suostumuksen saaminen olla hankalaa. Alle kouluikäisten lasten kohdalla lupaa kysytään tietenkin vanhemmilta tai muilta aikuisilta, mutta loppujen lopuksi lapset itse päättävät suostuvatko tutkijan läsnäoloon tai kysymyksiin vastaamiseen. (Lagström ym. 2010, 96.)

3.2 Aikaisempi tutkimustieto lapsista tiedonantajina

Lapsia ei ole perinteiden mukaan pidetty luotettavina tiedonantajina. Tänä päivänä lapset on kuitenkin alettu näkemään yhä useammin tasa-arvoisina tiedonantajina aikuisten kanssa. (Talka 2009, 26, 29.) On lasten oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Tämä tulee esille niin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksesta (12. § mom 1.), että Suomen perustuslaista (6.§ mom 2).

Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapset ovat parhaita tiedonantajia lapsia tutkiessa. Helavirta (2011, 17, 26, 40) on tutkinut lapsia hyvinvointitiedon tuottajina. Tutkimuksessa tarkastellaan lapsia koskevaa sekä lasten tuottamaa hyvinvointitietoa. Lapsia koskevalla hyvinvointitiedolla tarkoitetaan aikuisista lähöisin olevaa tai aikuisten tuottamaa tietoa. Lapset tuottavat hyvinvointitietoa aikuisia kiinnostavista asioista aikuisten määrittelemien keinoin, jolloin tietoa ei ole kerätty lasten kanssa tai lapsia varten. Lapsia koskevan hyvinvointitiedon keräämisessä tiedon subjektina toimii aikuinen, kuten vanhempi tai viranomainen. Niiden tiedontuottamisessa on usein käytetty tilastollisia menetelmiä ja harvemmin laadullisia menetelmiä. Tutkimuksessa tarkoitetaan lasten tuottamalla hyvinvointitiedolla kokemuksellista hyvinvointitietoa lasten määrittelemänä. Tällöin tiedon subjektina toimii lapsi itse ja tiedontuottamisessa on useammin käytetty laadullisia menetelmiä. Laadullisia menetelmiä voivat olla muun muassa haastattelut, päiväkirjat ja valokuvat. Lasten tuottama hyvinvointitieto on yksityiskohtaisempaa ja ei mitattavissa olevaa verrattuna lapsia koskevaan hyvinvointitietoon.

Talka (2009, 2, 26–27) toi esille tutkimuksessaan 5–6-vuotiaiden lasten omia kokemuksia sairaalapeloista. Asioita, joita lapset pelkäävät on tutkittu pääasiassa kysymällä peloista lasten vanhemmilta tai muilta läheisiltä aikuisilta. Tutkimuksessa tutkittiin lasten omia pelkoja sairaalassa olosta kysymällä niistä lapsilta itseltään. Tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Haastattelun apuna oli käytössä nukkeja sekä kuvallinen VAS-asteikko, jonka avulla lapsi kuvasi pelkonsa määrää. Lapsilla oli myös haastattelun aikana mahdollisuus piirtää paperille. Nukkien tarkoitus oli helpottaa lasta tilanteeseen samaistumisessa ja näin olla apuna peloista ja tunteista kertomisessa. Tutkimuksen kohteen ollessa lapsi, olisi hyvä huomioida tutkimuksen toiminnallisuus. Lapsi pystyy käsittelemään asioita helpommin leikin avulla. Samalla hän tuo esille toiveitaan, ajatuksiaan, pettymyksiään ja pelkojaan. Kuvallisen asteikon avulla taas lapsen oli helpompi arvioida ja kertoa pelkonsa määrästä. Tutkimustuloksia hyödynnettiin pelkojen ehkäisemiseksi.

Myös Pasula ja Pasula (2016, 4–5) nostivat pro gradu -tutkielmassaan esille lapsuuden tutkimisen tärkeyden. Tutkimuksessaan he toivat esille lapsien kokemuksia arjesta esikoulusta alakouluun siirtyessä. Lasten kokemuksia ja mielipiteitä tutkiessa on käytettävä lapsilähtöisiä tutkimusmenetelmiä. Se tulee näkyä menetelmien lisäksi myös esimerkiksi tutkimuskysymyksissä sekä analyysitavassa. Kun tuodaan aikuisten sijaan lasten näkökulmat esille, helpottaa se keskittymään nykyhetken kannalta keskeisiin asioihin. Lapsi on tutkimuksessa subjekti eikä vain objekti, heidät nähdään aktiivisina toimijoina. Kun tuodaan heidän mielipiteitään ja kokemuksia esille, kokevat lapset itsensä tutkimuksen kannalta merkityksellisiksi ja vaikutusvaltaisiksi yhteiskunnassa.

Kyrölämpi-Kylmänen (2007, 1, 77, 79, 83, 150) nosti väitöskirjassaan esille lapsen kokemuksia arjesta. Tutkimukseen osallistui 29 lasta, jotka olivat 5–7-vuotiaita. Tutkimuksessa hän pyrki kuvailemaan lasten kokemuksia sellaisena, millaisina he itse kokivat asiat. Aineistonkeruumenetelmänä hän käytti haastattelua. Lapsen tutkimisesta hän nosti esille kaksi epäkohtaa. Haastattelu menetelmänä on aikuiskeskeisen. Aikuinen voi torjua lapsen yrityksen kertoa kokemuksiaan, jos haastattelija on ennakolta jo päättänyt mitä lapsi ajattelee.

Toisena haasteena hän näkee lapsen vaikeuden kertoa näkökulmiaan, sillä aikuinen määrää etenemisen sekä aiheet. Teemahaastattelut saattavat olla liian nopeatahtisia valmiiden kysymysaiheiden takia. Tällöin lapsella ei välttämättä ole tilaa kertoa omista kokemuksistaan. Haastatteluiden ei pidä olla puhumista vaan keskustelua yhdessä lapsen kanssa. Lapsihaastattelussa korostuu auktoriteettisuhde osallistujien välillä. Hyvä luottamussuhde muodostuu parhaiten ilman auktoriteettia. Aikuisen tulee olla hienotunteinen, herkkä sekä osata lukea ja kohdella kutakin lasta yksilönä.

Kauppila (2019, 57, 61, 113) toi väitöskirjassaan esille aikaisempien tutkijoiden kanssa samankaltaisia asioita. Väitöskirjan aiheena oli pakkotoimet lastenpsykiatrisessa osastohoidossa. Tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia muutoksia pakkohoidossa on tapahtunut 30 vuoden aikana. Tämän lisäksi kuvattiin 6–13-vuotiaiden lasten, heidän vanhempiensa sekä henkilökunnan näkemyksiä ja kokemuksia kiinnipidon toteuttamisesta. Tutkimusaineistona ja aineistonkeruumenetelminä hän käytti henkilökunnan kirjauksia vuosilta 1987–1988 ja 2008–2012, potilasasiakirjoja vuosilta 2008–2009, ilmoituksia vuosilta 2017–2018, haastatteluja vuosilta 2009–2012 sekä lomakekyselyä, joka oli toteutettu 2009–2012. Väitöskirjan lopussa Kauppila käsitteli eettisiä asioita, jotka on otettava huomioon lasta tutkiessa. Hän korosti haastattelijan etiikkaa sekä onnistunutta vuorovaikutusta lapsen ja haastattelijan välillä. Haastattelijalla meni tilanteeseen ilman ennakkotietoja. Tällöin vältytään Kyrölampi-Kylmäsen (2007, 150) mainitsema ongelmasta, joka liittyy lasten haastattelututkimukseen. Aikuinen haastattelijalla ei voi näin muodostaa omia tulkintoja valmiiksi. Koska Kauppilan väitöskirjan aihe käsitteli arkaluonteisia asioita, velvoitti se tutkijoita myös pohtimaan haastattelun kuormittavuutta. Haastattelupäiväkirjan perusteella voitiinkin huomata, että lapset eivät pitäneet tutkimusta henkisesti rankkana vaan tutkimus toi osastoarkeen muutosta. Lisäksi tutkimus lisäsi lasten kokemusta siitä, että heitä kuunnellaan ja he saavat olla huomion keskipisteenä.

Pölkki (2003, 56–57) kuvasi väitöskirjassaan, kuinka ei-lääkkeellisiä kivunhoitomenetelmiä käytettiin hoitamaan lasten kipua sairaalassa leikkauksen jälkei-

seen. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat iältään 8–12-vuotiaita. Tutkimukseen näkökulmaa saatiin hoitajilta, lasten vanhemmilta ja lapsilta itseltään. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelminä käytettiin kyselylomaketta ja haastattelua. Kyselylomakkeen täyttivät hoitajat ja vanhemmat, jotka olivat mukana lapsensa kivun hoidossa. Lapsilta aineiston keräämiseksi käytettiin haastattelua. Rasin ja tutkijakollegoiden (2017, 1–2, 4) tutkimuksen tavoitteena oli kuvata lasten ulkoilua, kylmälle altistumista ja sen aiheuttamia oireita talvella Pohjois-Suomessa. Tutkimukseen osallistui 30 iältään 7–8-vuotiaasta lasta. Aineisto kerättiin käyttämällä elektronisia lämpömittareita kiinnitettynä lasten ulkovaatteisiin kuukauden ajan. Lämpömittarit tallensivat ympäristön lämpötilaa viiden minuutin välein ja lämpötilatiedoista pystyttiin selvittämään lasten ulkoilujen määrää ja kestoja. Tietoa lasten kylmän oireista kerättiin päivittäisillä merkinnöillä. Kylmän oireita olivat esimerkiksi poskien tai nenän punaisuus, valkoiset alueet poskissa sekä poskien kylmyys, kipu ja tunnottomuus. Tutkittiin myös tarkasti, kuinka kauan lapset viettivät aikaa ulkona. Aineisto kerättiin neljän viikon aikana tammi- ja helmikuussa 2011, jolloin ulkolämpötila oli alimmillaan $-33,7\text{ }^{\circ}\text{C}$ ja ylimmillään $+3,4\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Tutkimusta tehdessä tulee ottaa huomioon, että lapsi voi olla erityisen haavoittuva osallistuessaan tutkimukseen. Tähän vaikuttaa lapsen ikä- ja kehitystaso. Lisäksi tulee pohtia, onko perusteltua tutkia juuri lapsia ja millaisilla menetelmillä heitä tutkitaan. Lapsen näkökulma tulisi tutkimuksessa säilyttää läpi aineiston keräämisen, analysoinnin ja raportoinnin. (Kauppila 2019, 109.)

Aikaisemmissa tutkimuksissa eettisyyttä on huomioitu kysymällä lupaa tutkimukseen lapsen vanhemmilta ja lapselta itseltään. Ennen tutkimuksen aloittamista haettiin myös tutkimuslupaa eettiseltä toimikunnalta sekä organisaation lupaa. Jos lapsi kieltäytyy tutkimuksesta, mutta vanhempi olisi antanut luvan tutkimukseen, lapsen mielipidettä kuunnellaan ja noudatetaan. Tutkimukseen osallistujalla on myös oikeus lopettaa tai kieltäytyä tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa. Osallistuminen on vapaaehtoista ja siitä saa kieltäytyä antamatta perustelua kieltäytymiselle. Tutkimuksessa pitää ottaa huomioon, että se ei saa aiheuttaa suurta haittaa tai muuta pahaa tutkimukseen osallistuvalla.

Verratessa tutkimuksen hyötyjä ja haittoja, tulee hyötyjen olla paljon suurempia. Koko tutkimuksen ajan tulee taata tutkimukseen osallistuvilla anonyymi-teetti ja yksityisyys. Ennen tutkimuksen alkua tutkittavalle tulee kertoa mitä tutkimus koskee ja mitä tutkitaan. (Kauppila 2019, 110; Pasula & Pasula 2016, 70–71; Rasi ym. 2017, 3; Talka 2009, 49.) Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (8. § mom 2.) käsittelee myös näitä asioita. Lain mukaan tutkittavan ollessa yli 15-vuotias, ja jos hän kykenee ymmärtämään tutkimuksen, huoltajan kirjallista lupaa ei tarvita. Tässä tilanteessa nuori saa itse päättää osallisuudesta, mutta huoltajalle on kuitenkin ilmoitettava tutkimuksesta. Muussa tapauksessa lupa on kysyttävä niin huoltajalta kuin lapselta itseltään.

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata aikaisemman tutkimustiedon avulla, millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty sekä kuinka eettisyyttä kuvataan lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Tavoitteena on tuottaa yhteen koottua tietoa eri aineistonkeruumenetelmistä.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty lapsia tutkittaessa?
- 2) Kuinka eettisyyttä huomioidaan lapsia tutkittaessa?

5 KIRJALLISUUSKATSAUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyön lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen, koska tavoitteena on erilaisuuksien ja samankaltaisuuksien etsiminen. Vastaavasti kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen tavoitteena on numeraalinen mittaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään havaitsemaan tutkimuksen aineistosta toimintatapoja, samankaltaisuuksia ja eroja. Laadullisen tutkimuksen yhtenä menetelmänä käytetään sisällön analyysia, jossa muodostetaan kategorioita, lasketaan ja tutkitaan esiintymistä sekä tekstissä olevia merkityksiä. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 62, 66, 72.)

Opinnäytetyön menetelmälliseksi lähestymistavaksi valittiin kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus menetelmänä on aineistolähtöistä ja se pyrkii ymmärtämään ilmiötä. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella pyritään selvittämään, mitä ilmiöstä jo tiedetään tai mitkä ovat keskeiset käsitteet ja käsitteiden väliset suhteet. Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen sisältyy neljä eri vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa muodostetaan tutkimuskysymykset. Tutkimuskysymys ohjaa tutkimusprosessia. Tutkimuskysymyksen tulisi olla rajattu, mutta kuitenkin tarpeeksi laaja. Toinen vaihe sisältää aineiston valitsemisen. Tarkoituksena on löytää sopiva aineisto kysymykseen vastaamiseksi. Kolmas vaihe koostuu kuvailun rakentamisesta ja neljäs vaihe tulosten tarkastelemisesta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa kuvailun rakentaminen tarkoittaa sisällön kriittistä yhdistelyä ja analysointia sekä laajempien päätelmien muodostamista. Tavoitteena on luoda aineistosta jäsennetty kokonaisuus. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen viimeinen vaihe, tulosten tarkasteleminen, sisältää menetelmällisen ja sisällöllisen pohdinnan sekä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnin. (Kangasniemi ym. 2013, 292, 294.)

Suunnitteluvaiheessa tehtiin alustavaa tiedonhakuja tutkimuksista, jossa lapset olivat tiedonantajina. Hakua tehtiin useista tietokannoista, kuten Medic, Google Scholar, Cinahl ja Elektra. Alustavalla tiedonhaulla aiheeseen perehdyttiin paremmin ja selvitettiin, minkä verran ja mistä näkökulmasta aihetta on tutkittu aiemmin. Alustavan tiedonhaun perusteella aiemmin tutkittua tietoa ei löytynyt kovin paljoa, mutta tiedonhaun edetessä tutkimuksia lapsista tiedonantajina löytyi enemmän. Löydetyt teoretiset myötä kirjallisuuskatsaus rajattiin lapsiin kohdistuviin aineistonkeruumenetelmiin ja eettisyyden toteutumiseen lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa.

Tutkimuskysymys on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen keskeinen osa ja sen tehtävänä on ohjata tutkimusprosessia. Hyvä tutkimuskysymys tarkastelee ilmiötä mahdollisimman perusteellisesti, joten tutkimuskysymyksen tulee olla tarpeeksi rajattu ja täsmällinen. Kuitenkin ilmiötä voidaan tarkastella myös useasta näkökulmasta, jolloin väljän tutkimuskysymyksen valitseminen voi olla perusteltua. (Kangasniemi ym. 2013, 294–295.) Tähän kirjallisuuskatsaukseen tutkimuskysymyksiä muodostettiin kaksi.

5.2 Aineiston haku ja valinta

Tiedonhaussa tutkimukset rajattiin hoito- ja kasvatustieteeseen sekä sosiaalityöhön. Haku rajattiin vuosiin 2010–2020 aineiston ajantasaisuuden, monipuolisuuden sekä kattavuuden varmistamiseksi. Taulukossa 2 on kuvattu aineiston haussa käytetyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Tiedonhaussa käytettyjä tietokantoja olivat Medic, Google Scholar, Cinahl ja Elektra. Cinahlissa ja Elektrassa hakusanat ja hakulausekkeet rajattiin löytyväksi abstractista tai tiivistelmästä. Google Scholarin haussa jätettiin pois sitaatit sekä englanninkielisessä haussa hakusanat rajattiin koskemaan ainoastaan otsikkoa. Näin saatiin rajattua hakutulosten määrää. Tutkimukset rajattiin koko tekstiin, jos se oli mahdollista.

Taulukko 2. Aineistohaun sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimuskohteena alle 18-vuotiaat	Tutkimuskohteena yli 18-vuotiaat
Julkaistu vuosina 2010–2020	Julkaistu ennen vuotta 2010
Väitöskirja, pro gradu -tutkielma tai tutkimusartikkeli	AMK- ja YAMK-opinnäytetyöt
Suomen- ja englanninkieliset julkaisut	Muut kuin suomen- tai englanninkieliset julkaisut
Arvioitu luotettavaksi julkaisijan ja tutkimuksen tason perusteella	Ei luotettava

Sopivia suomen- ja englanninkielisiä hakusanoja etsittiin MeSH- ja FinMeSH-asiasanastoista, Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta ja MOT-sanakirjasta. Suomenkielisinä hakusanoina käytettiin *lapsi, nuori, tutkimus, menetelmä, kasvatustiede, sosiaalityö, hoitotiede ja tiedontuottaja*. Englanninkielisinä hakusanoina käytettiin *children, methodology, ethics ja nursing science*. Lisäksi tiedossa oli paljon lapsiin liittyviä tutkimuksia tehneitä tutkijoita, kuten Tarja Pölkki ja Marjo Tourula, joiden julkaisuja haettiin myös suoraan heidän nimilään. Mukaan otettiin myös aiheeseen sopivia tutkimuksia, joita löydettiin ma-

nuuaalisena hakuna aiemmin löytyneiden tutkimusten lähdeluetteloista. Liitteessä 2 on kuvattu käytetyt tietokannat ja hakulausekkeet. Eri hakujen päällekkäisyydet poistettiin ja näin lopulliseen analyysiin päätyi 12 tutkimusta tai tutkimusartikkelia.

Aineistonkeruussa kiinnitettiin huomiota kattavaan kirjallisuuteen, metodien soveltuvuuteen sekä tutkimusten ikään ja tasoon (ks. Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 13, 95). Aineiston valinta pohjautui tutkimuskysymyksiin. Tähän kirjallisuuskatsaukseen valituissa tutkimuksissa tiedonantajina toimivat alle 18-vuotiaat lapset. Useista lapsiin kohdistuvista tutkimuksista käytiin läpi, millaisia aineistonkeruumenetelmiä lapsia tutkittaessa käytettiin. Tutkittiin myös, kuinka eettisyys korostuu lapsia tutkittaessa.

5.3 Aineiston analysointi

Kirjallisuuskatsauksen analyysimenetelmäksi valittiin induktiivinen eli aineistolähtöinen sisällönanalyysi, koska sen avulla voidaan samalla sekä kuvata että analysoida aineistoa. Aineistolähtöistä sisällönanalyysia ohjaavat aineiston laadukkuus ja tutkimustehtävä. Ennen sisällönanalyysin aloittamista on valmisteluvaihe. Siinä tutkimuskysymysten pohjalta valitaan analyysiyksikkö. Tässä kirjallisuuskatsauksessa se on kappale. Tämän jälkeen tulee sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe, redusointi eli pelkistäminen. Pelkistäminen alkoi lukemalla valitut tutkimukset ja tutkimusartikkelit (liite 1) läpi useaan kertaan. Analyysiyksikön avulla niistä poimittiin ilmaukset ja tiedot, jotka vastasivat asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Löytyneet tiedot ja ilmaukset pelkistettiin eli nostettiin esille kirjallisuuskatsauksen kannalta olennaiset asiat ja karsittiin pois epäolennaiset asiat. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 166–169.)

Pelkistämisen jälkeen aineistonkeruumenetelmien ja eettisyyden pelkistetyistä ilmaisuista etsittiin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Niiden pohjalta muodostettiin luokkia, joille annettiin niitä kuvaavat nimet. Näin toimittiin, koska Kankkunen ja Vehviläinen-Julkunen (2017, 166–167) mukaan sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluvat analyysiyksikön valitseminen, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, luokittelu ja tulkitseminen sekä luotettavuuden

arvioiminen. Luokittelussa otettiin huomioon myös tutkimukset, joissa oli käytetty useampaa kuin yhtä aineistonkeruumenetelmää. Liitteessä 3 on kuvattu eettisyyteen liittyvän aineiston pelkistäminen ja luokittelu. Tässä kirjallisuuskatsauksessa analyysi jää luokittelun tasolle. Luokittelun jälkeen luotiin yhteinen teksti, joka vastaa tutkimuskysymyksiä.

6 TULOKSET

Tiedonhaun jälkeen analysoitavaksi jäi 12 tutkimusta. Niistä seitsemän oli kvalitatiivisia eli laadullisia tutkimuksia (ks. Happonen & Tuominen 2014, 6; Kyritsi 2019, 39–40; Linnamaa 2017, 31; Pelkonen ym. 2018, 164; Sokka & Liminka 2019, 2; Spets 2014, 41; Viitanen 2011, 42), yksi kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus (ks. Borg ym. 2019, 397) ja neljässä oli käytetty Mixed method -menetelmää eli kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen yhdistelmää (ks. Laaksonen 2014, 27; Thessler 2018, 25; Tourula 2011, 5; Helavirta 2011, 46).

Tutkimuksista 11 oli tehty Suomessa (ks. Borg ym. 2019, 393; Happonen & Tuominen 2014, 24; Helavirta 2011, 45; Laaksonen 2014, 12; Linnamaa 2017, 2; Pelkonen ym. 2018, 157; Sokka & Liminka 2019, 41; Spets 2014, 29; Thessler 2018, 18; Tourula 2011, 5; Viitanen 2011, 7) ja yksi Isossa-Britanniassa (ks. Kyritsi 2019, 39). Tutkimuksista kolme oli tehty vuonna 2019 (ks. Borg ym. 2019; Sokka & Liminka 2019; Kyritsi 2019), kaksi vuonna 2018 (ks. Pelkonen ym. 2018; Thessler 2018), yksi vuonna 2017 (ks. Linnamaa 2017), kolme vuonna 2014 (ks. Happonen & Tuominen 2014; Laaksonen 2014; Spets 2014) ja kolme vuonna 2011 (ks. Helavirta 2011; Tourula 2011; Viitanen 2011).

Taulukossa 3 on kuvattu lapsiin kohdistuvat aineistonkeruumenetelmät ja kerrottu missä tutkimuksissa niitä on käytetty. Seitsemässä tutkimuksessa oli käytetty useampaa kuin yhtä aineistonkeruumenetelmää (ks. Happonen & Tuominen 2014, 24; Helavirta 2011, 47; Laaksonen 2014, 24, 26; Linnamaa 2017, 32, 34; Spets 2014, 43, 47; Thessler 2018, 18; Tourula 2011, 5, 49–50).

Taulukko 3. Lapsiin kohdistuvat aineistonkeruumenetelmät

Aineistonkeruumenetelmä	Menetelmää käyttävät tutkimukset
Eläytymismenetelmät (sadutus, tarinat, piirustukset)	Happonen & Tuominen (2014, 24) Helavirta (2011, 48) Sokka & Liminka (2019, 40) Spets (2014, 43)
Haastattelu	Happonen & Tuominen (2014, 26) Helavirta (2011, 48) Kyritsi (2019, 40) Laaksonen (2014, 24) Linnamaa (2017, 34) Pelkonen ym. (2018, 157) Spets (2014, 47) Thessler (2018, 18) Viitanen (2011, 41)
Lomake	Borg ym. (2019, 394) Happonen & Tuominen (2014, 24) Helavirta (2011, 47) Laaksonen (2014, 26) Thessler (2018, 18) Tourula (2011, 49–50)
Havainnointi	Laaksonen (2014, 25) Linnamaa (2017, 32) Tourula (2011, 5)

Tutkimuksiin osallistuneiden lasten iät vaihtelivat alle imeväisikäisistä 16-vuotiaisiin. Tutkimuksessa tutkijat keräsivät aineiston yhdestä tai kahdesta ikäluokasta. Imeväisikäisiä ja varhaisleikki-ikäisiä tutki Tourula (2011, 6). Leikki-ikäisiä ja kouluikäisiä tutkivat Borg ym. (2019, 393), Happonen ja Tuominen (2014, 2), Spets (2014, 2), Kyritsi (2019, 40), Laaksonen (2014, 11), Viitanen (2011, 6) ja Linnamaa (2017, 2). Kouluikäisten ja nuorten tutkimuksia tekivät Helavirta (2011, 7) ja Pelkonen ym. (2018, 157). Sokka ja Liminka (2019, 40) keräsivät aineistonsa ainoastaan kuudennen luokan oppilailta eli kouluikäisiltä.

Myös Thessler (2018, 2) keskittyi tutkimuksessaan yhteen ikäluokkaan eli nuoriin.

6.1 Aineistonkeruumenetelmät lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa

Lapsia tutkittaessa voitiin käyttää monenlaisia aineistonkeruumenetelmiä. Tässä kirjallisuuskatsauksessa esille tulleita aineistonkeruumenetelmiä olivat eläytymismenetelmät, haastattelu, lomake ja havainnointi. Esimerkiksi Thessler (2018, 25) yhdisteli tutkimuksessaan useita aineistonkeruumenetelmiä. Jos yksi aineistonkeruumenetelmä ei riitä tutkittavan ilmiön kuvaamiseen tai halutaan tiedon tutkittavasta aiheesta olevan monipuolisempaa ja tarkempaa voidaan eri aineistonkeruumenetelmiä käyttää täydentämään toisiaan.

6.1.1 Eläytymismenetelmät

Sadutus on Suomessa kehitetty aineistonkeruumenetelmä. Siinä pyydetään lasta tai ryhmää lapsia kertomaan mieleisensä satu. Satu kirjataan niin kuin lapsi sen kertoo, sen jälkeen tarina luetaan ja lapsi voi halutessaan tehdä siihen vielä muutoksia. Aikuinen kuuntelee satua puuttumatta sen sisältöön. Sadutuksessa korostuu lapsen osallisuus. Siinä kuunnellaan lapsen ajatuksia ja kokemuksia sekä kuinka hän kertoo niistä. Tarinan avulla lapsi tuo esille tärkeinä pitämiään asioita. (Spets 2014, 43, 45.)

Spets (2014, 43–44) käytti tutkimuksessaan sadutusta aineistonkeruumenetelmänä pienryhmissä, jolloin menetelmänä oli ryhmäsadutus. Tutkimukseen osallistui kouluikäisiä lapsia, jotka kävivät 2:ta, 4:ttä ja 6. luokkaa. Lapsille annettiin aiheeksi yksinäisyys ja heidän piti tehdä tarina yksinäisen lapsen päivän kulusta ja päivän aikana heränneistä tunteista. Ryhmäsadutuksen vahvuutena on erilaiset persoonat, jotka tuovat esille omia näkökulmiaan ja ajatuksiaan. Pienissä ryhmissä lapset voivat jakaa keskenään ajatuksia. Ryhmäsadutuksen aikana tutkijan tulisi pystyä olemaan näkymätön ja antaa lasten yhdessä pohtia asioita. Tutkijan tehtävänä oli tarkkailla tilannetta sekä kuunnella.

Helavirta (2011, 58–59) käytti tutkimuksessaan aineistonkeruumenetelmänä eläytymismenetelmätarinaa. Tutkimukseen osallistui 3.- ja 7.-luokkalaisia, jotka olivat iältään 8–10 ja 13–15-vuotiaita. Siinä lapset ja nuoret kirjoittivat ystävälleen kuvitteellisen kirjeen hyvin ja huonosti menneestä elämästään. Kirjeiden tarinoista tarkasteltiin mistä ja miten lapset kirjoittivat. Myös Sokka ja Liminka (2019, 40–41) käyttivät tutkimuksessaan eläytymismenetelmänä tarinaa. He pyrkivät tarinoilla saamaan tietoa tekijöistä, jotka aiheuttavat oppilaille stressiä. Tutkimukseen osallistui kouluikäisiä lapsia, jotka kävivät 6. luokkaa. Eläytymismenetelmässä lapset kirjoittivat lyhyen tarinan tai esseeseen annettujen ohjeiden mukaisesti. Lapset saivat ennen tarinan kirjoittamista kehyskertomuksen, joka alusti kirjoitettavaa tarinaa. Kehyskertomuksen olisi hyvä olla helposti ymmärrettävä sekä ajatuksia ja kirjottamishalua herättävä. Tarina pohjautui kehyskertomukseen, jota viedään eteenpäin tai laajennetaan kirjoittajan mielikuvituksen avulla. Kehyskertomusta tehdessä tulee ottaa huomioon tutkimukseen osallistujien ikä, kirjoittamistaidot ja tiedolliset valmiudet.

Spets (2014, 48) sekä Happonen ja Tuominen (2014, 6, 25–26) käyttivät tutkimuksissaan yhtenä aineistonkeruumenetelmänä piirustuksia. Spets (2014) yhdisti piirustukset sadutukseen. Lapset saivat tehdä sadutuksen jälkeen yksinäisen lapsen tulevaisuudesta sarjakuvan tai piirustuksen. Piirtämällä esimerkiksi ujon lapsen voi olla helpompi tuoda esille ajatuksiaan kuin ryhmässä puhuessa. Piirustuksista ja sarjakuvista voi tulla esille vielä uusia ajatuksia ja näkökulmia sekä lapsen omia kokemuksia. Happonen ja Tuominen (2014, 6, 25–26) tutkivat millaisia ovat koululaisten arviointikäsitteet. Tutkittavat olivat iältään 8- ja 9-vuotiaita. He käyttivät tutkimuksessaan piirroslomaketta yhdistettynä teemahaastatteluun. Lapset ensin tekivät piirroksen lomakkeelle ja sen jälkeen siirtyivät alustavaan haastatteluun piirroslomakkeen pohjalta.

6.1.2 Haastattelu

Tutkimushaastattelun ja arkikeskustelun erona on, että tutkimushaastattelulla on selkeä ennalta suunniteltu tarkoitus sekä osallistujaroolit. Haastattelututkimuksen etuna on vapaus joustaa tiedonkeruun aikana. Ihminen nähdään tällöin aktiivisena toimijana. (Viitanen 2011, 41–45)

Viitanen (2011, 41–45) kertoi väitöskirjassaan esikouluikäisten eli leikki-ikäisten kokemuksia tutkimushaastattelusta. Lisäksi hän tarkasteli lapsen haastattelun erikoispiirteitä sekä lasten kerronnan prosessia. Erityispiirteiksi lasta haastattellessa hän nosti kielenkäytön, luku- ja kirjoitustaidon sekä lapsen kognitiivisen kehityksen tason. Lapselle tulee antaa selkeät kysymykset sekä ohjeet. Pyritään välttämään johdattelevia kysymyksiä sekä hyväksytään “en tiedä” vastaukset. Huomioon tulee ottaa myös haastattelun kesto, aikuisen rooli sekä haastattelutekniikka. Helavirta (2011, 61–62) nosti samoja asioita esille kuin Viitanen (2011). Lapsia tutkiessa tulee miettiä kysymyksen muotoa. Toimivaksi osoittautui avoimet kysymykset, kuten “Miltä se tuntui?”. Lapsen keskittymistä haastattelutilanteeseen voidaan edistää yhdistämällä siihen muun muassa piirtämistä, pelaamista sekä omien tavaroiden esittämistä. Nämä asiat lisäävät myös haastattelutilanteen luontevuutta.

Pelkonen ym. (2018, 155–165) keräsivät syöpää sairastavien lasten musiikillisia kokemuksia sairaalahoidossa teemahaastattelun avulla. Tutkimuksen kohteena oli yliopistollisen sairaalan veri- ja syöpäsairauksien osaston 7–14-vuotiaat lapset. Tutkimukseen osallistui 9 lasta ja nuorta. Teemat he muodostivat aikaisempien tutkimustulosten pohjalta. Haastattelut he toteuttivat yksilöhaastatteluna. Menetelmän avulla pystyttiin etenemään lasten ehdoilla. Jokaista osallistujaa haastateltiin vähintään kerran. Toisella haastattelu kerralla syvennettiin aikaisimmista haastatteluista saatuja tietoja. Ennen haastatteluja he olivat antaneet tutkimuksen teemoista ennakkotehtäviä. Tehtäviä he eivät käyttäneet varsinaisessa tutkimuksessa aineistona, vaan ne auttoivat tutustumaan haastattelun aihepiiriin.

Myös Happonen ja Tuominen (2014, 22, 24, 26, 34) hyödynsivät yksilöhaastattelua. He tutkivat oppilaiden käsityksiä sekä kokemuksia kouluarvioinnista. Aineistoa he keräsivät lomakkeen sekä haastattelun avulla. Osallistujat olivat 8–9-vuotiaita kouluikäisiä lapsia. Haastattelut he toteuttivat yksilöhaastatteluna. Haastattelussa osallistujat pääsivät kertomaan sekä selventämään vastauksiaan. Koska yksilöhaastattelut voivat jännittää, olla ahdistavia sekä pelot-

tavia lasten mielestä, pyrkivät tutkijat luomaan positiivisen ja hyväksyvän ilma-
piirin. He eivät myöskään käyttäneet nauhoitusvälineitä, joka saattoi omalta
osaltaan tehdä tilanteesta luontevamman ja rennomman.

Viitanen (2011, 42, 46) kertoi väitöskirjassaan ryhmähaastattelun etuja. Haas-
tattelutilanteet voivat olla lapsille ja nuorille jännittäviä, jolloin ryhmä voi tehdä
tilanteesta luontevamman. Tällöin voidaan myös saada kerättyä enemmän tie-
toa, kuin yksilöhaastattelussa. Tutkimuksen tiedonantajat pystyvät ryhmä-
haastattelussa muistelemaan aihetta yhdessä, rohkaisemaan sekä antamaan
tukea toisilleen. Ryhmähaastattelussa suositaan, että lapset ovat saman ikäi-
siä ja ryhmät koostuvat maksimissaan kahdeksasta henkilöstä. Huonona puo-
lena on haastattelutilanteen analysoinnin purkaminen, sillä osallistujat saatta-
vat puhua samaan aikaan. Viitanen valitsi omaksi aineistonkeruumenetelmäk-
seen parihaastattelun. Tällöin lapset voivat tukea toisiaan, mutta tilanne on
silti intiimi. Parihaastatteluja on myös helpompi purkaa kuin isompien ryhmien
nauhoitteita. Hän nosti tämän menetelmän negatiiviseksi puoleksi sen, että
puheliaat lapset eivät välttämättä voi kertoa kaikkea mitä tahtoisi.

Thessler (2018, 18–23) tutki, millaisia tunteita peruskoulusta toiselle asteelle
siirtyminen herättää 9.-luokkalaisissa nuorissa sekä millaista tukea he kaipa-
vat siirtymiseen. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin sähköistä kyselyä ja
haastattelua. Kysely sisälsi avoimia kysymyksiä sekä monivalintakysymyksiä.
Tutkimuksen kvalitatiivinen osuus sisälsi pari- ja ryhmähaastatteluita. Haastat-
telutavaksi valittiin välimuoto strukturoidusta ja puolistrukturoidusta haastatte-
lumenetelmästä. Strukturoitu haastattelu sisältää valmiin lomakkeen, jolloin
kysymykset ovat kaikilla samoja. Tämän tutkimuksen puolistrukturoidun haas-
tattelun piirteinä olivat haastateltavien mahdollisuus keskustella laajemmin ai-
heesta sekä haastattelijan esittämät lisäkysymykset.

Kyritsi (2019, 39–40, 44–45) toi tutkimusartikkelissaan esille metodologisia
sekä eettisiä seikkoja, joilla voidaan kunnioittaa lasten oikeuksia ja kannustaa
heitä osallistumaan tutkimukseen. Tutkimuksen hän suoritti ala-asteen luo-
kassa, jossa oli 11–12-vuotiaita oppilaita. Haastattelut hän toteutti avoimena

haastatteluna. Haastattelupaikat lapset saivat valita itse. Näin yksilöhaastattelusta tuli rennompia ja mukavampia lapsille. Tutkija oli heijastavan kuulijan sekä oppijan roolissa. Lapsi sai esittää kysymyksiä myös haastattelijalle. Näin saatiin tietoa oppilaita kiinnostavista aiheista. Eettisten ohjeiden mukaan tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja haluttiin korostaa, että ei ole väärää vastauksia. Avoin ja joustava haastatteluprosessi auttoi ymmärtämään lasten näkökulmia syvällisemmin.

Laaksonen (2014, 24) käytti tutkimuksessaan havainnoinnin ja arviointilomakkeen lisäksi haastattelua tutkiessaan lasten vertaissuhteita. Haastattelut toteutettiin lapsen kanssa kahden kesken. Lisäksi yhdessä haastattelussa oli mukana tulkki. Haastattelujen keston keskiarvo oli yhdeksän minuuttia, mutta kestot vaihtelivat viidestä minuutista kahteenkymmeneen minuuttiin. Tämä johtui siitä, että oli lasten päätettävissä, milloin haastattelut loppuivat. Linna-
maa (2017, 34) täydensi tutkimuksessaan myös havainnointia haastattelulla. Haastattelut tapahtuivat ryhmässä ja olivat avoimia ja keskustelumuotoisia. Hän käytti keskustelun apuna Mäyrä-käsinukkea, joka kyseli lapsilta ikävään liittyviä kysymyksiä. Lapset saivat keskustelun lomassa tehdä toiminnallisia tehtäviä, kuten piirtää, askarrella tai tehdä savitöitä. Spets (2014, 47) yhdisti ryhmähaastattelun sadutukseen. Lapset tekivät ensin ryhmässä sadun yksinäisen lapsen päivästä, ja tämän jälkeen tutkija esitti ryhmälle tarkentavia kysymyksiä. Haastattelu toi paremmin esiin lasten näkemyksiä sadusta, sillä he pystyivät selittämään mitä he sadullaan tarkoittivat ja halusivat tuoda esille.

6.1.3 Lomake

Borg ym. (2019, 393–402) käyttivät lomaketta aineistonkeruumenetelmänä. Tutkimuksessa tutkittiin LAPS-lomakkeet soveltavuutta kliiniseen käyttöön. LAPS-lomakkeella tarkoitetaan lasten psykososiaalista terveyden arviointimenetelmää. Kyselyssä on monivalintakysymyksiä ja ohjeistukset, jotka sisältävät kysymyskohtaiset selitykset sekä pisteiden tulkintaohjeen. Ennen varsinaista käyttöönottoa, lomake testattiin. Kyselyyn osallistujat olivat 4–9-vuotiaita lapsia perheineen ja kyselyyn osallistuttiin kouluterveydenhuollon terveystarkastuksen yhteydessä. Lääkärit täyttivät lasten osalta lomakkeen terveystarkastuksen yhteydessä, jonka jälkeen vanhemmat sekä lääkärit vastasivat

palautekyselyyn. Palautteet olivat pääosin myönteisiä, joten lomake soveltuu yhdeksi aineistonkeruumenetelmäksi lapsia tutkiessa.

Happonen ja Tuominen (2014, 24–25) käyttivät lapsia tutkiessa piirroslomaketta. Lomake muodostuu ohjeista ja kahdesta tehtäväosioista. Ensin lapset piirsivät ohjeen mukaan kuvan, jonka jälkeen toisessa vaiheessa lapset pystyivät selittämään sanallisesti piirroksen. Piirroslomake sopii lasten tutkimiseen, sillä piirtäminen on useille lapsille luontainen ja mielekäs tapa ilmaista omia näkökulmia sekä kokemuksiaan. Tällä tavalla päästään lähemmäksi lapsia. Vastaaminen ei ole rajoitettu, vaan kysymykset ja tehtävät ovat avoimia. Tämä mahdollistaa eri näkökulmien esille tuomisen. Tutkimuksessa tuotiin esille, että lapsille sekä nuorille on painotettava, ettei kyse ole piirustuksen kauneudesta tai taidosta. Näin paineet tehdä hieno piirustus luultavasti pienenevät. Koska lomaketutkimuksissa on vaara väärästä tulkinnasta, antoivat tutkijat lapsille mahdollisuuden selittää kuvat myös suullisesti sekä esittää tarkentavia kysymyksiä.

Laaksonen (2014, 26) tutki lasten vertaissuhdetaitoja haastattelujen ja havainnoinnin lisäksi opettajille kohdistetuilla arviointilomakkeilla. Opettajat arvioivat lomakkeella oman ryhmänsä lapsia. Lomake koostui Lapsen vertaissuhdetaitojen arviointi -mittarista ja kysymyksistä liittyen lasten kaverisuhteisiin ja ystävystymiseen sekä lasten rooliin kiusaamistilanteissa. Lomakkeessa oli avoimia ja suljettuja kysymyksiä sekä monivalintakysymyksiä. Myös Thessler (2018, 18) käytti kyselyä haastattelun lisänä. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, mitä nuoret tuntevat ja ajattelevat toiselle asteelle siirtymisestä sekä minkälaista tukea he uskovat tarvitsevänsä. Kyselylomake sisälsi avoimia kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä. Kysely toteutettiin silloin paikalla olleille oppilaille koulun ATK-luokassa.

Helavirta (2011, 47) toteutti kyselytutkimuksensa 3.- ja 7.-luokkalaisilla lapsilla ja nuorilla. Kyselylomakkeella haluttiin saada selville lasten osallisuuden kokemuksia ja sosiaalisia verkostoja sekä sosiaalisen tuen tarvetta ongelmatilanteissa. Lisäksi avoimilla kysymyksillä pyrittiin saamaan selville, millaiset asiat

tuottavat lapsille tyytyväisyyttä ja lohtua tai aiheuttavat huolta. Kyselyt toteutettiin luokissa oppituntien aikana. Läsnä oli myös tutkija tai tutkimusavustaja, jolta oli mahdollisuus kysyä, jos jokin oli epäselvää.

Tourulan (2011, 49–50) tutkimuksessa tutkittiin kyselylomakkeella vanhempien mielipiteitä, asenteita, uskomuksia ja kokemuksia lasten nukuttamisesta ulkona talvella. Kysely koostui kolmesta osasta: taustatiedoista, lapsen ulkona nukuttamisen käytännöistä ja mielipiteistä lapsen nukuttamisesta ulkona. Kyselylomakkeessa oli erilaisia asteikkoja ja avoimia kysymyksiä. Kyselylomaketta jaettiin Oulussa terveydenhoitajien vastaanotoilla vanhemmille, joilla oli alle 2-vuotias eli varhaisleikki-ikäinen lapsi. Vanhempien oli mahdollista täyttää kysely vastaanotolla tai kotona, ja sen sai palauttaa nimettömänä terveydenhoitajalle.

6.1.4 Havainnointi

Havainnoinnin tarkoituksena on saada aineistoa tietyn ongelman tai ilmiön eri tekijöistä. Havainnointi ei ole vain tarkkailua, vaan enemmän osallistuvaa havainnointia, jolloin välillä tutkija on osallisena lapsen toimintaan ja välillä tarkkailee kauempana. Tutkijan oman osallistumisen voi nähdä olevan havainnoinnin apuväline, joka tuo esille näkö- ja kuuloaistimuksen lisäksi tunteita. Varsinkin pienten lasten kohdalla havainnointi voi olla parempi aineistonkeruumenetelmä kuin esimerkiksi haastattelu. Lapsen voi olla helpompi tuoda esille kokemuksiaan toiminnallisuuden kautta, varsinkin jos tutkija on lapselle tuntematon. Lasten ollessa tutkimuksen kohteena voi olla luontevampaa osallistua lapsen toimintaan kuin olla täysin ulkopuolinen tarkkailija, tällöin tutkijana oleva aikuinen ei näyttäytyä lapselle niin suurena auktoriteettina. Havainnoinnissa olisi hyvä ottaa lapsi mukaan tutkimusprosessiin, jolloin lapsi voisi tuntea osallisuutta ja merkityksellisyyttä sekä saisi mahdollisuuden vaikuttaa. (Linnamaa 2017, 32–33.)

Laaksonen (2014, 25) ja Linnamaa (2017, 33) käyttivät havainnointia aineistonkeruumenetelmänä lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissaan. Laaksonen selvitti tutkimuksessaan leikki-ikäisten lasten vertaissuhdetaitoja sekä kiusaa-

mista esikoulun vertaisryhmissä. Hän käytti tutkimuksessaan havainnoinnin lisäksi haastattelua, videointia ja opettajien kyselylomakkeita. Videointi oli osa havainnointia. Havainnointitilanteet videoitiin, jolloin tutkija pystyi myöhemmin varmentamaan ja täydentämään tilanteita. Videotalliointi mahdollisti monipuolisemman tilanteiden arvioinnin eri lasten näkökulmista. Linnamaa selvitti tutkimuksessaan lapsen ikävän kokemuksia perhehoidossa. Tutkimukseen osallistujat olivat alle 10-vuotiaita lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia. Aineistonkeruumenetelmänä toimi havainnointi, joka toteutettiin kahden päivän aikana lastensuojelun Salapoliisipäivien yhteydessä. Salapoliisipäivillä oli käsinukke, jonka tarkoituksena oli olla mukana lasten toiminnassa antaen lapsille samaisutumisen kohteen ja samalla madaltaen lasten kynnystä puhua asioistaan.

Tourula (2011, 5) on tehnyt tutkimuksen alle 2-vuotiaiden nukuttamisesta talvella ulkona. Tutkimuksen tarkoitus oli kuvailla imeväisikäisten ja varhaisleikkiikäisten ulkona nukuttamisen käytäntöjä sekä ihon ja ympäristön lämpötilojen vaikutusta unen pituuteen. Tutkimuskohteena oli myös lapsen vaatetuksen lämmöneristävyuden arviointi. Tutkimuksen aluksi 116 vanhemmalle, joilla on alle 2-vuotias lapsi, tehtiin pilottikysely. Tämän jälkeen 34:ltä noin kolmen kuukauden ikäiseltä lapselta havainnoitiin päiväunien aikaan ulkona nukkumista. Lapsesta havainnoitiin unen pituutta sekä mitattiin ihon ja ympäristön lämpötiloja sekä tuulen nopeutta. Lasten nukkuessa käytetystä talvivaatetuksesta mitattiin eri vaatekerrosten välisiä lämpötiloja ja kosteutta. Tutkimuksen mukaan paras lämpötila ulkona nukkumiselle on $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$.

6.2 Eettisyyden huomioiminen lapsia tutkittaessa

Kirjallisuuskatsauksessa käytetyissä tutkimuksissa oli tuotu esille vaihtelevasti eettisyyttä. Tutkimuksissa eettisyyttä käsiteltiin vaihtelevasti. Jokaisessa tutkimuksessa nousi kuitenkin samankaltaisia asioita esille, riippumatta kuinka laajasti eettisyyttä oli pohdittu. Eettisyyden luokkia olivat tutkimuseettiset periaatteet, tutkimuslupa ja anonymiteetti sekä lapsen oikeus tulla kuulluksi.

6.2.1 Tutkimuseettiset periaatteet

Tutkimuksissa otettiin huomioon hyvät tutkimuseettiset periaatteet. Niissä kiinnitettiin huomiota eettisiin kysymyksiin liittyen aiheen valitsemiseen, aineiston keräämiseen ja käsittelyyn sekä raportointiin. Tutkimuksissa kunnioitettiin ihmisarvoa ja pyrittiin minimoimaan tutkimuksesta aiheutuneet haitat. Tutkimuksissa myös huolehdittiin tutkittavien tietosuojasta ja yksityisyydestä. Eettisyyden pohdintaa tulisi tehdä jokaisessa tutkimuksen vaiheessa, aina suunnittelusta raportointiin asti. Tutkimusta tehdessä pohdittiin siihen liittyviä eettisiä ongelmia ja pyrittiin ratkaisemaan niitä. Eettinen pohdinta ja ongelmien ratkaisun kuvattiin lisäävän tutkimuksen laatua ja luotettavuutta. (Happonen & Tuominen 2014, 36; Laaksonen 2014, 47; Sokka & Liminka 2019, 47, Viitanen 2011, 50.)

Jotkin tutkimusaiheet olivat arkoja ja niissä tuotiin julkisiksi ihmisten erilaiset vaikeudet elämässä. Tällaisissa tapauksissa tutkija joutui eettisten valintojen eteen. Tutkijalla oli vastuu siitä millaisia käsitteitä käyttää sekä millaisella tavalla kuvaa asioita. Tutkimuksessa käytettävien käsitteiden ja kuvailutavan avulla voitiin painottaa erilaisia asioita sekä luoda lukijalle mielikuvia. (Helavirta 2011, 50.) Thessler (2018, 28) nosti tärkeäksi asiaksi huomioida, kuinka nuoret kokevat tutkimukseen osallistumisen sekä mitä ajatuksia se herättää. Tutkijan oli myös tarkkailtava, ettei tutkimukseen osallistuminen häiritse koulunkäyntiä, sillä koululaiset saattoivat osallistua peruskoulun aikana useisiin eri tutkimuksiin.

6.2.2 Tutkimuslupa ja anonymiteetti

Tutkimusprosessi alkoi hakemalla lupa hallinnolliselta taholta, kuten kaupungilta tai kunnalta. Tämän jälkeen anottiin tutkimuslupaa instituutiolta tai organisaatiolta. Jos tehtiin kliinistä lääketieteellistä tutkimusta, haettiin eettiseltä toimikunnalta puoltava lausunto tutkimukselle ennen sen aloittamista. (Borg ym. 2019, 394; Pelkonen ym. 2018, 158–159; Sokka & Liminka 2019, 47.) Pelkonen ym. (2018, 159) tutkimuksessa tutkimusluvan allekirjoittivat lapsi itse sekä vanhemmat. Tutkimuksesta kerrottiin vanhemmille ja lapselle suullisesti ja kirjallisesti. Kirjalliset tiedotukset olivat tehty lapsen ikätasoon soveltuviksi. Niissä

kerrottiin tutkimukseen sisältyneet keskeiset asiat, esimerkiksi tutkimuksen toteuttamistapa, osallistumisen vapaaehtoisuus ja tutkittavan anonymiteetti. Tutkimukseen osallistuville kerrottiin lisäksi, että tutkimuksen keskeyttäminen ei vaikuta esimerkiksi kouluarvosanoihin (Thessler 2018, 27).

Kyritsi (2019, 42–43) antoi koululaisille mahdollisuuden vastata yksityisesti hakkuudesta osallistua tutkimukseen. Hän käytti menetelmänä kahta laatikkoa, johon lapset laittoivat lapun, jossa luki ”kyllä” tai ”ei” sekä oma nimi. Näin lapset saivat omassa rauhassa tehdä päätöksen osallisuudesta. Myös Haposen ja Tuomisen (2014, 37), Laaksosen (2014, 47), Borg ym. (2019, 395) sekä Spetsin (2014, 54) tutkimuksissa pyydettiin tutkimuslupaa niin lasten vanhemmilta ja sekä lapsilta itseltään. Thesslerin (2018, 26–27) tutkimuksessa ei tarvinnut pyytää tutkimuslupaa sillä, koululaiset olivat yli 15-vuotiaita. Tällöin niin kuin muutenkin tutkimuksissa tulee varmistaa, että osallistuja tietää ja ymmärtää, mitä tutkitaan ja miten saatuja tietoja käytetään ja käsitellään.

Osallistujille kerrottiin, että heitä ei voi lopullisesta tutkimustyöstä tunnistaa (Tourula 2011, 59). Tikan (2018, 33) tutkimukseen liittyvässä kyselyssä ei pyydetty henkilötietoja, jolloin lasten anonymiteetti huomioitiin jo vastausvaiheessa. Helavirta (2011, 53) pohti väitöskirjassaan vapaaehtoista osallistumista tutkimukseen. Kolmosluokkalaiset saattoivat sekoittaa tutkimuksen aineistonkeruun koulutehtävään, vaikka tutkija kertoikin miksi ja mitä tutkitaan. Tämän saattoi aiheuttaa kouluympäristö tai opettajan painostus. Vaikka painostus motivoi lapsia osallistumaan, se myös vähensi tutkimuksen vapaaehtoisuutta. Tutkija joutuikin muistuttamaan oppilaita, että osallistuminen ei ole pakollista.

6.2.3 Lapsen oikeus tulla kuulluksi

Joidenkin tutkijoiden mielestä lapset olivat suojeltavia ja haavoittuvia, jolloin erityisesti lapsia tutkittaessa tutkijalta vaadittiin hyvää moraalista ja eettistä vastuullisuutta. Lapsia tutkittaessa tuli eteen vastakkainasettelua osallistumisen ja suojelun välillä sekä aikuisten ja lasten erilaisuuden ja samanlaisuuden välillä. Nämä ääripäät voitiin nähdä toisensa pois sulkevinä tekijöinä. (Linnamaa 2017, 39; Viitanen 2011, 50.)

Kuvattiin, että lapsen näkökulma esimerkiksi yhteiskunnallisiin asioihin voi erota aikuisen näkemyksistä, jolloin lapsilta pystyttäisiin saamaan erilaista, merkityksellistä tietoa. Lapsi voitaisiinkin nähdä yhteiskunnallisena osallistujana ja sosiaalisesti pätevänä toimijana. (Sokka & Liminka 2019, 38–39.) Happonen ja Tuominen (2014, 13–14) toivat esille, että nykyään yhä useammin lapsuus voitaisiin nähdä itsenäisenä ja tärkeänä elämänvaiheena, jonka tarkoituksena ei ole pelkästään aikuistuminen ja siihen valmistautuminen. Lapsen osallistavassa kasvatuksessa kuitenkin yhtenä tarkoituksena nähtäisiin pyrkimys tehdä lapsesta tulevaisuudessa aktiivinen kansalainen.

Kyritsi (2019, 40) ja Spets (2014, 2) toivat esille tutkimuksessaan, että lasten kuuntelemista heihin kohdistuvissa asioissa on säädetty lastensuojelulaissa. Heidän kuulemiseensa voidaan käyttää erilaisia menetelmiä, jotka ovat kuitenkin kiistanalaisia. Lapsen näkökulmaa ei voi huomioida pelkällä kuulluksi tulemisella, koska haastatteleva tutkija voi vaikuttaa vuorovaikutukseen omilla tulkintoillaan. Tutkijan tulisi työskennellä lasten etujen mukaisesti. Lapsilla on oikeus, että heitä kuunnellaan ja heidän näkökulmansa otetaan huomioon. Lasten etujen ja oikeuksien takia lasten näkökulma asioihin tulisi selvittää.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata, millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty sekä kuinka eettisyyttä kuvataan lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa. Vastaukset tutkimuskysymyksiin löydettiin perehtymällä sisäänottokriteerit täyttäviin tutkimuksiin. Aineistoa tarkasteltiin tutkimuskysymysten pohjalta.

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, että millaisia aineistonkeruumenetelmiä on käytetty lapsia tutkittaessa. Tuloksia tarkastellessa aikaisemmassa tutkimustiedossa esille tulleiden aineistonkeruumenetelmien lisäksi löytyi myös muita aineistonkeruumenetelmiä. Tuloksissa esille tulleita aineistonkeruumenetelmiä olivat eläytymismenetelmät, kuten sadutus ja piirustukset, haastattelu, lomake ja havainnointi. Osassa tutkimuksista oli käytetty useampaa kuin

yhtä aineistonkeruumenetelmää. Tässä kirjallisuuskatsauksessa ei löytynyt kaikkia lasten tutkimisessa käytettäviä aineistonkeruumenetelmiä. Tuloksista jäi pois ainakin sekundaariset aineistot eli muiden aiemmin keräämä aineisto, joita Kankkusen ja Vehviläinen-Julkusen (2017, 113) mukaan ovat potilasdokumentit sekä erilaiset rekisterit ja tilastot.

Aikaisemmassa tutkimustiedossa tuli esille, että lapsiin kohdistuvissa tutkimuksissa, joissa tietoa kerätään lapsilta itseltään, tutkimusmenetelmänä on usein laadullinen tutkimusmenetelmä (Helavirta 2011, 40). Myös tämän kirjallisuuskatsauksen tuloksista tulee ilmi, että useimmin lapsia tutkittaessa käytettiin laadullista tutkimusmenetelmää tai Mixed method -menetelmää eli laadullisen ja määrällisen menetelmän yhdistelmää kuin pelkästään määrällistä tutkimusmenetelmää. (Happonen & Tuominen 2014, 24; Helavirta 2011, 48; Laaksonen 2014, 25; Linnamaa 2017, 32; Sokka & Liminka 2019, 40; Spets 2014, 43; Tourula 2011). Kirjallisuuskatsaukseen valituissa tutkimuksissa lapset olivat iältään alle 18-vuotiaita. (Borg ym. 2019, 393; Linnamaa 2017, 2; Pelkonen ym. 2018, 157; Thessler 2018, 2; Tourula 2011, 6). Ainoat ikäryhmät, joita tuloksissa ei tullut esille ovat 3- ja 17-vuotiaat lapset ja nuoret.

Tuloksia tarkastellessa voidaankin todeta, että lasten ja nuorten kanssa voidaan käyttää paljolti samoja menetelmiä, kuin aikuisten kanssa. Menetelmiä tulee kuitenkin muokata lapsen kehityksen tason mukaan. Esimerkiksi haastattelussa tulee huomioida kesto, kysymysten muotoilu sekä apuvälineiden käyttö. Apuvälineenä voi olla esimerkiksi nukke tai piirustukset. Piirustuksien avulla myös ujon lapsen voi olla helpompi tuoda esille ajatuksiaan. Aikaisemmassa tutkimustiedossa Talka (2009, 26–27) huomioi lasta tutkimuksen kohteena ottamalla haastattelun avuksi nukkeja ja kuvallisen VAS-asteikon. Niiden tarkoituksena oli tehdä tunteista, peloista ja pettymyksistä kertomisesta lapselle helpompaa.

Aikaisemman tutkimustiedon mukaan aikuisen tulee osata lukea lasta, olla herkkä ja hienotunteinen sekä kohdella tätä yksilönä (Kyrölämpi-Kylmänen 2007, 77, 79–80). Lisäksi tutkimuksissa pyrittiin huomioimaan lasten omia kokemuksia ja näkemyksiä asioihin sekä näkemään lapsi aktiivisena toimijana

itseensä liittyvissä asioissa (Helavirta 2011, 26; Pasula & Pasula 2016, 5; Talka 2009, 2). Tuloksissa lapsi nähtiin aktiivisena toimijana, joka sai ja pystyi ottamaan kantaa omiin asioihinsa. Lapsen omaa kokemusta ja ajatuksia tulisi kuunnella eikä aikuinen saisi puuttua lapsen tuottamaan sisältöön. Lapsi otettiin mukaan tutkimusprosessiin, jolloin hänellä oli mahdollisuus vaikuttaa sekä saada kokemusta osallisuudesta ja merkityksellisyydestä. (Linnamaa 2017, 33; Spets 2014, 45.)

Toisena tutkimuskysymyksenä oli, kuinka eettisyyttä huomioidaan lapsia tutkittaessa. Tutkimuksia tarkastellessa huomattiin, että tutkijat nostivat eettisyydessä samoja asioita esille. Osassa tutkimuksista eettisyyttä oli pohdittu laajemmin ja osassa suppeammin. Tutkimuksissa otettiin huomioon tutkimuseettiset periaatteet sekä pohdittiin lapsia tutkimuksen kohteina. Tutkimusprosessit alkoivat hakemalla eettisen toimikunnalta myönteistä lausuntoa ja hallinnolliselta taholta organisaation lupaa. Tutkimuksissa tutkimusluvan antoivat sekä lapsen huoltajat, että lapsi itse. Tutkimuksen kulusta ja sisällöstä sekä osallistumisen vapaaehtoisuudesta kerrottiin lapsille ja huoltajille. Aikaisemmassa tutkimustiedossa ja kirjallisuuskatsauksessa käytetyissä tutkimuksissa tulee esille, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon kehitystä vastaavasti. Tutkimuksissa tulisi myös pohtia, onko tutkimuksessa perusteltua tutkia lapsia ja millä tavalla heitä voitaisiin tutkia. (Kauppila 2019, 109–110; Pasula & Pasula 2016, 70–71; Talka 2009, 49.)

Kirjallisuuskatsauksen tuloksissa eettisyyttä kuvailtiin samalla tavalla kuin aikaisemmassa tutkimustiedossa. Tuloksien perusteella tutkimuksissa nostettiin esille hyvät tutkimuseettiset periaatteet, kuten huomion kiinnittäminen eettisiin kysymyksiin, ihmisarvon kunnioittaminen ja eettisyyden pohtiminen koko tutkimuksen ajan (Happonen & Tuominen 2014, 36; Laaksonen 2014, 47; Sokka & Liminka 2019, 47; Viitanen 2011, 50). Osassa tutkimuksista lapset nähtiin erityisen haavoittuvina ja suojeltavina, jolloin tutkijalta vaadittiin hyvää moraalia ja eettistä vastuullisuutta (Linnamaa 2017, 39; Viitanen 2011, 50). Tutkimuksiin osallistuminen on usein jännittävää niin lapsille kuin nuorille. Tuloksista huomattiin, että lapsen jännitystä voidaan helpottaa eri tavoin. Joillakin lapsilla

auttaa luokkakaverin läsnäolo, joillakin taas vapaavalintainen haastattelu-paikka. Haastattelijan onkin tärkeää pystyä luomaan rento ja positiivinen ilma-piiri (Happonen & Tuominen 2014, 34).

Kirjallisuuskatsaus toi kattavasti esille lapsiin kohdistuvia aineistonkeruumene-telmiä ja niiden käyttöä. Tuloksista voidaan huomata, että nykyään käytetään menetelmiä, joissa huomioidaan lapsen osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet. Näin lasten ja nuorten asemaa voidaan parantaa ja he saavat mahdollisuuden tuoda äänensä kuuluville. Tutkimuksia tarkastellessa tuli yllätyksenä, miten hyvin eri ikäluokat osallistuivat tutkimuksiin. Tämä yllätti etenkin nuoriin koh-distuvissa tutkimuksissa. Sillä vielä tänä päivänä on yleinen käsitys, ettei mo-nia nuoria kiinnosta tutkimukset tai ylimääräiset asiat koulun lisäksi. Yksi asia, joka varmaan lisää osallisuutta on, nuorten lisääntynyt tietous vaikutusmah-dollisuuksistaan. Niin kuin tuloksista tuli ilmi lasten ja nuorten asemaa on edis-tetty sekä heille annetaan enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa. On osoitettu, että heidän mielipiteillensä on merkitystä. Tämä on varmasti edistänyt lasten ja nuorten tahtoa tuoda omia näkemyksiään esille. Kirjallisuuskatsauksen lo-puksi tarkasteltiin luotettavuutta sekä eettisyyttä. Niissä huomioitiin muun mu-assa hakusanojen käyttöä, tietokantoja, avoimuutta sekä rehellisyyttä.

7.2 Kirjallisuuskatsauksen luotettavuus ja eettisyys

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on menetelmänä väljä, joten sen jokaisessa vai-heessa painottuu raportoinnin sekä valintojen eettisyys. Aineistoa valitessa ja käsitellessä korostuu rehellinen, oikeudenmukainen ja tasavertainen rapor-tointi. Eettisyyden ja luotettavuuden ollessa tiiviisti yhteydessä toisiinsa, niiden lisäämiseksi prosessissa tulisi kiinnittää huomiota johdonmukaiseen sekä lä-pinäkyvään etenemiseen aina tutkimuskysymyksistä johtopäätöksiin asti. Tut-kimuskysymysten selkeä esittäminen sekä teoreettisen perustelun erittely ovat keskeisiä asioista luotettavuuden kannalta. Tärkeitä asioita luotettavuuden ar-vioinnissa ovat aineiston valinnan perusteiden sekä kirjallisuuskatsauksen me-netelmäosan selkeä kuvaus. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa analysoi-tavat tutkimukset tulisi liittää tarpeeksi vahvasti teoreettiseen taustaan. Analy-soituja tutkimustuloksia tulisi tarkastella liikaa valikoimatta ja monipuolisesti

keskittyen tutkijoiden sijaan tutkimuksiin ja tulevaisuuden tutkimuskohteisiin. (Kangasniemi ym. 2013, 297–298.)

Opinnäytetyön luotettavuus varmistetaan kiinnittämällä huomiota tutkimuksen tarkoitukseen, kuten tutkimuskysymysten selkeyteen ja perusteluihin sekä asetelman ja metodin loogisuuteen tutkimuksen tarkoituksen kanssa. Otosta valitessa tulee kiinnittää huomiota sen sopivuuteen ja näytteen valinnan menetelmään. Opinnäytetyötä tehdessä tulee valita oikeanlainen analyysimenetelmä. Luotettavuutta lisää kuvaus aineiston keräämisen kontekstista, kattava ja selkeä kuvaus tutkimusprosessista sekä tutkinnan ja tulkinnan tukena oleva aineisto. Luotettavuuden arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota myös refleksiivisyyteen, kuten itsearviointiin, ongelmien ratkaisutapoihin sekä tutkijan vaikutukseen tutkimuksessa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2017, 202–205.)

Kirjallisuuskatsauksen toistettavuuden ja luotettavuuden takia tiedonhaut tehtiin suunnitelmallisesti. Tiedonhaun prosessi on kuvattu liitteessä 2. Alustavan tiedonhaun perusteella kävi ilmi, että aihetta oli tutkittu jonkin verran. Tämän vuoksi tiedonhaussa käytettiin vuosirajausta aineiston ajantasaisuuden varmistamiseksi. Luotettavuuden lisäämiseksi hausta rajattiin pois myös AMK- ja YAMK-opinnäytetyöt. Opinnäytetyöhön valikoituivat tieteelliset artikkelit, pro gradu -tutkielmat sekä väitöskirjat. Valitsimme kirjallisuuskatsaukseen käsitteitä hoitotieteen ulkopuolelta saadaksemme mahdollisimman monipuolisen aineiston lapsiin kohdistuvista aineistonkeruumenetelmistä. Kasvatustiede ja varhaiskasvatus otettiin kirjallisuuskatsaukseen mukaan, koska kyseisellä tieteen alalla tehdään paljon lapsiin kohdistuvia tutkimuksia (Kasvatustiede (kasvatusala) yliopistossa s.a.; Varhaiskasvatus s.a.). Sosiaalityön käsitteen sisällyttimme mukaan kirjallisuuskatsaukseen, koska sosiaalityö liittyy myös vahvasti hoitotyöhön ja terveydenhuoltoon (ks. Kananoja ym. 2017, 343).

Aineistonkeruussa hakusanana käytettiin myös tutkimuksen tekijän nimeä. Manuaalisella haulla mahdollistettiin tiedonhaun kattavuus. Tiedonhaun luotettavuuden lisäämiseksi englanninkielisiä hakuja tehtiin kirjaston informaation kanssa. Ohjauksen aiheena olivat englanninkieliset hakusanat ja tietokannat,

mutta ei suomenkielisiä hakusanoja ja tietokantoja, mikä heikentää kirjallisuuskatsauksen tiedonhaun luotettavuutta. Aineistohaussa käytettiin luotettavia tietokantoja, joista löytyy tieteellisiä julkaisuja. Emme kuitenkaan käyttäneet kansainvälisiä lähteitä etsiessä esimerkiksi ScienceDirect-tietokantaa. Tällöin sieltä löytyvät aineistot rajautuivat automaattisesti pois. Lähteenä pyrittiin käyttämään uusinta mahdollista tietoa ja rajaamaan vanhentunutta tietoa haun ulkopuolelle. Lähteinä käytettyjen internetsivujen katsottiin olevan luotettavia. Lähdeviitteet ja lähteet laitettiin selkeästi tekstiin ja lähdeluetteloon.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012, 6) mukaan tieteellinen tutkimus on eettisesti hyväksyttävä ja luotettava sekä tulokset uskottavia vain, kun tutkimus on tehty hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaan. Opinnäytetyössämme on noudatettu rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmämme ovat eettisiä sekä täyttävät tieteellisen tutkimuksen kriteerit. Olemme noudattaneet avoimuutta ja vastuullisuutta tuloksia julkistaessa. Opinnäytetyötä tehdessä olemme kunnioittaneet tutkijoita ja viitanneet kaikkiin julkaisuihin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun laatiman lähdemerkintäohjeen mukaisesti. Opinnäytetyö on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu tieteellisen tiedon vaatimusten mukaisesti.

7.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Kirjallisuuskatsaus antaa vastauksia siihen, minkälaiset aineistonkeruumenetelmät soveltuvat lasten ja nuorten tutkimiseen. Tämän lisäksi katsauksesta selviää myös, kuinka eettisyys korostuu lapsia tutkiessa. Katsauksesta voidaan todeta, että useat aikuisilla käytettävät aineistonkeruumenetelmät soveltuvat myös lapsille. Jokaisessa kirjallisuuskatsauksen tutkimuksessa oli nostettu esille eettinen näkökulma. Lapsilla ja nuorilla on samanlainen oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi kuin aikuisillakin. Ero aikuisten tutkimiseen on, että lapsia tutkittaessa on kiinnitettävä enemmän huomiota lapsen kehitykselliseen tasoon, kielenkäyttöön, luku- ja kirjoitustaitoihin sekä tutkimuksen keston. Lisäksi tutkimusluvut on kysyttävä niin huoltajalta kuin myös lapselta itseltään.

Jatkotutkimusaiheena voisi tarkastella vielä laajemmin, kuinka lapsen asema tutkimuksissa on muuttunut vuosien varrella. Aiheessa voitaisiin tarkastella, milloin ja miten muutos on alkanut tapahtumaan sekä miten lasten asemaa tutkimuksissa voitaisiin kehittää edelleen.

LÄHTEET

- Borg, A.-M., Kaukonen, P., Salmelin, R., Miettinen, S., Mäntymaa, M., Joukoma, M., Tamminen, T. & Puura, K. 2019. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. LAPS-lomake - menetelmä lapsen psykososiaalisen terveyden arviointiin. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo14775.pdf> [viitattu 25.2.2020].
- Child health. s.a. World Health Organization. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.who.int/health-topics/child-health#tab=tab_1 [viitattu 29.10.2020].
- Euroopan ihmisoikeussopimus SopS 18–19/1990.
- Euroopan sosiaalinen peruskirja SopS 78–80/2002.
- Happonen, E.-K. & Tuominen, R. 2014. Lapset arvioijina ja osallisina koulun arjessa –Oppilaiden arviointikäsitteitä etsimässä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201408252633> [viitattu 27.8.2020].
- Helavirta, S. 2011. Lapset hyvinvointitiedon tuottajina. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8604-3> [viitattu 25.2.2020].
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hoitotyön tutkimus ja kehittäminen. s.a. Xamk. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/avoimen-amkn-kurssit/hoitotyon-tutkimus-ja-kehittaminen-5-op/> [viitattu 7.10.2020].
- Hoitotyön tutkimussäätiö. 2016. Leikki-ikäisen emotionaalinen tuki päiväkurgisessa hoitotyössä. PDF-dokumentti. Päivitetty 31.6.2016. Saatavissa: <https://www.hotus.fi/wpcontent/uploads/2019/03/emotionaalinentuki-hs.pdf> [viitattu 13.9.2020].
- Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. & Aho, K. 2017. Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu painos. E-kirja. Helsinki: Tietosanoma. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/collection> [viitattu 19.10.2020].
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S.-M., Pietilä, A.-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenneettyyn tietoon. Hoitotiede 25, 294–298. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1614408> [viitattu 27.2.2020].
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2017. Tutkimus hoitotieteessä. 3.–5. painos. E-kirja. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Saatavissa: <https://www.ellibslibrary.com/collection> [viitattu 12.10.2020].

Kasvatustiede (kasvatusala) yliopistossa. s.a. Opintopolku.fi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/wp/yliopisto/mita-yliopistossa-voipiskella/kasvatustiede-2/> [viitattu 19.8.2020].

Kasvatustieteet s.a. Opintopolku.fi. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://opintopolku.fi/app/#!/haku/kasvatustieteet?page=1&articlePage=1&organisationPage=1&itemsPerPage=25&sortCriteria=0&facetFilters=teachingLangCode_ffm:FI&facetFilters=education-Type_ffm:et01.05.05&tab=los [viitattu 7.10.2020].

Kauppila, K. 2019. Pakkotoimet lasten psykiatrisessa osastohoidossa -Rajoittamisen menetelminä eristys – ja kiinnipitotilanteet. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio. Terveystieteiden tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3188-7> [viitattu 13.10.2020].

Kojo, T. 2012. HALI- ja KEHU-arviointimenetelmät lapsen kehityksellisten ongelmien tunnistamisessa. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-22798> [viitattu 18.8.2020].

Kouluikäinen. 2019. Terveyskylä.fi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.terveyskyla.fi/lastentalo/tietoa-lasten-sairauksista/lasten-painonhallinta/liikunta-ja-nukkuminen/liikuntasuosituksia-lapsille-ja-aikuisille/kouluik%C3%A4inen> [viitattu 13.9.2020].

Kyritsi, K. 2019. Doing Research With Children: Making Choices on Ethics and Methodology That Encourage Children's Participation. *Journal of childhood studies* 44, 2, 39–50. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://doi.org/10.18357/jcs442201919059> [viitattu 15.10.2020].

Kyrölämpi-Kylmänen, T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Väitöskirja.

Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 9.4.1999/488.

Laaksonen, V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Jyväskylän yliopisto. Humanistinen tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5564-9> [viitattu 18.8.2020].

Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Yliopistopaino.

Lapsistrategia s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/lapsistrategia> [viitattu 16.4.2020].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Linnamaa, L. 2017. "Sydämessä voi tuntua ikävä, kun on yksinäistä." - Lapsen ikävä perhehoidossa. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201706092773> [viitattu 21.7.2020].

Nuorisolaki 2006/72.

Pasula, M. & Pasula, J. 2016. Koululaisen reppu on niin painava – Arki lapsen kokemana esikoulusta kouluun siirtyessä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201611163053.pdf> [viitattu 20.8.2020].

Pelkonen, T., Vaajoki, A., Wouters, H., Kaakinen, P. & Pölkki, T. 2018. Syöpää sairastavien lasten musiikillisia kokemuksia sairaalahoidossa. *Hoitotiede* 2, 155 – 165. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://elektra-helsinki.fi.ezproxy.xamk.fi/se/h/0786-5686/30/2/syopaasa.pdf> [viitattu 18.8.2020].

Pölkki, T. 2003. Postoperative pain management in hospitalized children. *Finnanest* 36, 56–57. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.finnanest.fi/files/v_polkki.pdf [viitattu 29.10.2020].

Rasi, H., Kuivila, H., Pölkki, T., Bloigu, R., Rintamäki, H. & Tourula, M. 2017. A descriptive quantitative study of 7- and 8-year-old children's outdoor recreation, cold exposure and symptoms in winter in Northern Finland. *International Journal of Circumpolar health* 76, 1–7. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5405444/pdf/zich-76-1298883.pdf> [viitattu 30.10.2020].

Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9691-2> [viitattu 21.10.2020].

Sairaanhoidtaja (AMK). s.a. Xamk. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/koulutukset/sairaanhoidtaja-amk/> [viitattu 5.5.2020].

Sokka, J. & Liminka, M. 2019. Kuudesluokkalaisille stressiä aiheuttavat tekijät heidän itsensä kuvailemana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201905171762> [viitattu 18.8.2020].

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301.

Sosiaalityö s.a. Sosiaali- ja terveysministeriö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalityo> [viitattu 17.10.2020].

Spets, I.-M. 2014. "Olisipa minulla edes yksi ystävä"- Yksinäisyys lasten silmin. Lapin yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201403191041> [viitattu 18.8.2020].

Storvik-Sydänmaa, S., Talvensaari, H., Kaisvuo, T. & Uotila, N. 2015. Lapsen ja nuoren hoitotyö. 1.–3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Talka, V. L. 2009. 5–6-vuotiaiden lasten pelot sairaalassa. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-19586> [viitattu 25.2.2020].

Terveydenhoitaja (AMK) s.a. Xamk. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/koulutukset/terveydenhoitaja-amk/> [viitattu 23.10.2020].

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos s.a. Lapset, nuoret ja perheet – tutkimukset ja hankkeet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/tutkimukset-ja-hankkeet-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet-tutkimukset-ja-hankkeet> [viitattu 16.4.2020].

Terveyskirjasto s.a. Imeväinen. WWW-dokumentti. Saatavilla: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt01293 [viitattu 26.10.2020]

Thessler, K. 2018. Siirtymä peruskoulusta toiselle asteelle. Tutkimus nuorten tunteista, tuen tarpeista ja itsenäistymisestä. Lapin yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201803071051> [viitattu 21.7.2020].

Tietosuojalaki 5.12.2018/1050.

Tourula, M. 2011. The childcare practice of children's daytime sleeping outdoors in the context of northern Finnish winter. Oulun yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:isbn:9789514296673> [viitattu 13.10.2020].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf [viitattu 2.3.2020].

Tutkimus hoitotieteen laitoksella s.a. Turun yliopisto. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/laaketieteellinen-tiedekunta/hoitotieteen-laitos/tutkimus> [viitattu 19.8.2020].

Tutkimus kasvatustieteiden tiedekunnassa s.a. Turun yliopisto. Saatavissa: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/kasvatustieteiden-tiedekunta/tutkimus> [viitattu 19.8.2020].

Valtonen, R. 2020. Leikki-ikäisen neurologinen kehitys (Lene). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. WWW-dokumentti. Päivitetty 6.7.2020. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/terveystarkastusten-menetelmat/neurologis-kognitiivinen-kehitys/lene> [viitattu 13.9.2020].

Varhaiskasvatus s.a. Opetushallitus. WWW-dokumentti. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus> [viitattu 25.2.2020].

Varhaiskasvatustuki 2018/540.

Viitanen, M. 2011. Lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta. Miten lapset kokemuksistaan kertovat? Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21970> [viitattu 21.7.2020].

Xamkin avainluvut s.a. Xamk. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.xamk.fi/xamk/xamkin-avainluvut/#/0> [viitattu 5.5.2020].

YK:n lapsen oikeuksien sopimus SopS 59–60/1991.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/731.

Kirjallisuuskatsaukseen valitut tutkimukset

Tutkimus	Tutkimuskohde	Otoskoko, menetelmä	Keskeiset tulokset	Oma intressisi opinnäytetyösi kannalta
Borg ym. 2019	Tarkoituksena oli esitellä kehitetty LAPS-lomake ja määrittellä sen psyko-metriset ominaisuudet sekä arvioida menetelmän soveltuvuutta kliiniseen käyttöön.	Lääkärit täyttivät terveystarkastuksien yhteydessä lomakkeen 2604 lapsen osalta.	LAPS-lomakkeen sisäinen yhteneväisyys oli hyvä. Menetelmän käyttökelpoisuudesta saatu vanhempien ja lääkäreiden palaute oli pääosin myönteistä.	Valitsimme tutkimuksen opinnäytetyöhömme, koska tutkimuksen kohteena ollut LAPS-lomake sai pääosin myönteistä palautetta käyttökelpoisuudestaan ja siten sopii lasten tutkimusmenetelmäksi.
Happonen & Tuominen 2014	Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin: Mitä arviointi oppilaiden käsityksissä on? Miksi arviointia oppilaiden mielestä tehdään? Miten oppilaat kokevat arvioinnin?	Tutkimukseen osallistui yhteensä 23 8–9-vuotiasta. Tutkimus on laadullinen tutkimus. Aineistonkeruu menetelmänä piirroslomake ja haastattelu	Tuloksien mukaan oppilaiden käsitys arvioinnista on laaja. Arviointi nähtiin oppimisprosessina, jossa oppilaat itse saavat tietoa osaamisesta. Arviointiin liittyi pääosin positiivisia kokemuksia	Kyseisen väitöskirjan valitsimme sillä, siinä tuotiin esille lapsille hyvin soveltuva lomaketutkimuksen muoto.
Helavirta 2011	Mistä hyvinvointi rakentuu lasten käsityksissä sekä millaisia metodologisia haasteita	Yhteensä 177 lasta vastajana. Menetelmänä tarina, survey –tutkimus ja haastattelu	Lapset kertovat tarinoissaan monenlaisia asioita elämästään. Tarinoissa kerrotaan	Valitsimme tämän väitöskirjan, koska siinä oli käytetty useampia erilaisia tutkimusmenetelmiä lapsia tutkittaessa.

	lasten hyvinvointitiedon tutkimiseen liittyä?		pääasiassa kaveri- ja perhesuh-teista, kou-lusta ja me-nestymi-sestä har-rastuksissa. Survey –tut-kimuksen kyselyssä nousi esille tyttöjen ja poikien vas-tausten erot ja se, millai-siin kysy-myksiin lap-sien on hel-poin vas-tata. Lasten haastatte-luissa toi-minnalli-suus nousi keinoksi viestittää kokemuksia ja asioita. Sisältöana-lyysissä tar-kasteltiin lasten ku-vausta hy-västä ja ta-voitelta-vasta ko-dista. Siinä nousi esille lasten niuk-kasanai-suus, äiti-keskeisyys ja myönteisyy-s.	
Kyritsi 2019	Tutkimusartikkelissa käsitel-lään metodologisista ja eetti-	Aineistoa ke-rättiin Skotlan-tilaisen ala-as-teen luokasta. Luokassa oli	Tuloksien perusteella, kun antaa lapsen päättää	Valitsimme tä-män tutki-musartikkelin sillä se toi kan-

	<p>sistä valinnoista, joilla voidaan kunnioittaa lasta sekä kannustaa häntä osallistumaan tutkimusprosessiin.</p>	<p>25 lasta, iältään 11–12-vuotiaita. Osallistujia tutkittiin haastattelemalla.</p>	<p>haastattelu-paikka, rentouttaa se lasta. Haastattelijan oli hyvä olla heijastava kuuntelija ja oppija. Avoin ja joustava haastattelu-prosessi auttaa ymmärtämään lasta syvällisemmin.</p>	<p>sainvälistä näkökulmaa lapsen haastatteluun.</p>
<p>Laaksonen 2014</p>	<p>Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa lasten vertaissuhdetaitoja tutkimuksen kohteen ja selvittää vertaissuhdetaitojen rakennetta ja tasoa, tunnistaa ja kuvata lasten käyttäytymistä kiusaamisprosesseissa sekä tutkia lasten vertaissuhdetaitojen ja kiusaamiskäyttäytymisen yhtymäkoh-tia. Lisäksi tavoitteena on kehittää konkreettisia työkaluja lasten vertaissuhdetaitojen arviointiin ja kehittämiseen.</p>	<p>Aineistoa kerättiin viidestä päiväkodista. Jokaisessa päiväkodissa oli n. 10–25 lasta. Tutkimukseen osallistui 72 lasta.</p> <p>Aineistonkeruumenetelmät: Havainnointi, haastattelu, videointi, opettajien arviointilomakkeet.</p>	<p>Tuloksien mukaan lapsilla on kohtuullisen hyvät vuorovaikutuskäyttäytymisen taidot. Lapsilla on kuitenkin vaikeuksia vuorovaikutuksen ylläpitämiseen ja vertaisten tukemisen taidoissa. Tulokset myös osoittavat, että lapset eivät tunnista itseään kiusaajaksi tai uhriksi. Ryhmädynamiikka on aikuisten kontrolloimaa. Lapset näkevät kiusaamisen ilkeytenä,</p>	<p>Tutkimus tuo hyvin esille haastattelun ja havainnoinnin käyttämistä lapsia tutkiessa.</p>

			tuhmuutena ja epämielittävänä leikkimisenä.	
Linnamaa 2017	<p>Tutkimuskysymyksinä olivat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Minkälaisia ikävän tunteeseen liittyviä kokemuksia sijoitetuilla lapsilla on, ja ketä tai mitä he mahdollisesti ikävöivät? 2. Mikä lasten ikävää helpottaa? 3. Kaipaavatko lapset tukea ikävän tunteen käsittelyyn tai helpottamiseen? Jos kaipaavat, niin milaista? 	<p>Tutkimus on kvalitatiivinen ja pääasiallisena tutkimusmenetelmänä on havainnointi, myös teemahaastattelua ja piirustusta käytettiin. Jokaiselle ryhmälle ja lapselle ei eritelty ennalta määritettyjä kysymyksiä. Tutkimukseen osallistui 14 esi- ja ala-asteikäistä lasta.</p>	<p>Lapset nostivat esille erityisesti ikävän vanhempia ja erityisesti äitiä kohtaan. Biologiset vanhemmat näyttäytyivät edelleen merkityksellisenä ja tärkeinä lapsen elämässä. Tutkimuksessa nousi esille myös koti-ikävä. Lapset nostivat esim. Leikin ja ystävän läsnäolon yhdeksi keinoksi helpottaa ikävää. Lapset kaipaavat aikuisen tukea.</p>	<p>Tutkimus toi hyvin esille tutkimusetiikan ja havainnoinnin yhtenä tutkimusmenetelmänä</p>
Pelkonen ym. 2016	<p>Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten lapset ovat käyttäneet musiikkia ollessaan sairaalahoidossa? 2. Millainen merkitys musiikilla on lapsille, jotka ovat sairaalahoidossa? 	<p>Tutkimuksen menetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluna. Ennen haastattelua lapsille annettiin ennakkotehtävä, joka</p>	<p>Tuloksien perusteella musiikki edisti lasten toiminnallisuutta ja psyykkistä hyvinvointia. Musiikki vahvisti myös lasten identiteettiä. Musiikkia</p>	<p>Valitsimme tutkimuksen sillä, se tuo hyvin esille teema-haastattelun käyttämistä lapsia tutkiessa.</p>

	3. Millaisia kehittämideoita lapsilla on musiikin toteuttamiseen sairaalassa?	auttoi tutustumaan aiheeseen. Tutkimuksen kohteena oli yliopistollisen sairaalan verija syöpäsairauksien osaston 7 - 14-vuotiaat lapset. Tutkimukseen osallistui 9 lasta.	hyödynnetään esim. Röntgentutkimuksen aikana. Kehittämissideat liittyivät sairaalahuoneiden nykyikäistämiseen, mm. Musiikkiinstrumenttien hankkimiseen sairaalaan.	
Sokka & Liminka 2019	Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin: 1. Millaisia merkityksiä 6. luokan oppilaat antavat stressille. 2. Millaisia formaalissa ympäristössä ilmeneviä stressitekijöitä 6.-luokkalaisten kuvailevat eläytymismenettelmätarinoissa. 3. Millaisia informaalisissa ympäristössä ilmeneviä stressitekijöitä 6.-luokkalaisten kuvailevat eläytymismenettelmätarinoissaan?	Aineistonkeruumenetelmänä on eläytymismenettelmä. Tietoa kerätään tarinoiden yhteydessä. Vastauksia saatiin 46.	Tuloksien perusteella oppilaat antavat stressille erilaisia merkityksiä riippuen ympäristöstä. Muiden mielipiteet stressin aiheuttajana yhdistettiin formaaliseen ympäristöön (kouluun) useammin kuin informaaliin. Informaaliin ympäristöön liittyviä stressitekijöitä ovat mm. Ulkonäköpainneet, harrastuksiin liittyvä stressi ja uusi ympäristö.	Valitsimme tutkimuksen, koska se käsittelee hyvin erityispiirteitä, joka liittyvät lapsen tutkimiseen.

Spets 2014	Tutkimuksessa etsittiin vastauksia kysymyksiin: Mitä lapset kertovat yksinäisyydestä sekä millaisia mahdollisuuksia sadutus antaa lapsen tiedon tuottamiselle. Tutkimuksen kohteena oli 2,4 ja 6-luokkalaisia.	Tutkimukseen osallistui 2., 4. ja 6. luokkalaisia, jotka jaettiin 3 - 5 hengenryhmään. Ryhmiä tuli yhteensä 10. Tutkimus on kvalitatiivinen narratiivinen. Menetelminä käytettiin sadutusta, ryhmäkeskusteluita ja lasten piirustuksia.	Osallistujat kuvasivat yksinäistä lasta ujoksi, erilaiseksi omalaa-tuiseksi, nörtiksi tai nipoksi. Lapset kuvasivat yksinäisyyttä negatiivisena ja surullisena tunteena. Suurin osa lapsista yhdistivät yksinäisyyden kiusaamiseen. Sadutuksen avulla lapset tulevat paremmin kuulluksi. Se luo yhteenkuuluvuuden, osallisuuden, kuuntelun sekä läheisyyden tunteita. Sadutus lisää luotettavuuden ilmapiiriä, jolloin lapset uskalta- vat kertoa helpommin vaikeistakin asioista.	Valitsimme tämän pro gradu-tutkielman, sillä siinä kerrotaan kattavasti lasten tutkimusmenetelmistä sekä lapsista tiedontuottajina.
Thessler 2018	Tutkimuksessa selvitettiin, millaisia tunteita peruskoulusta toiselle asteelle	Tutkimukseen osallistujat olivat 9-luokkalaisia nuoria. Tutkimuk-	Nuoret koki- vat peruskoulusta toiselle asteelle siirty-	Valitsimme tämän tutkimuksen, koska sen tutkimusryhmä koostui nuorista. Tutkimus

	siirtyminen herätti nuorissa sekä millaista tukea nuoret kokivat tarvitsevana.	nessä käytettiin sähköistä kyselylomaketta sekä ryhmähaastattelua. Kyselyyn vastasi 100 nuorta ja ryhmähaastatteluun osallistui 7 nuorta.	mistä turvallisenä asiana. Pieni osa nuorista koki sen kuitenkin pelottavaksi. Nuoret halusivat lisää tietoa toisella asteella opiskelusta sekä kokemuksia muilta nuorilta.	oli Mixed methods -tutkimus eli siinä oli käytetty useita aineistonkeruuta ja analysointitapoja.
Tourula 2011	Tutkimuksen tarkoitus oli kuvailla lasten ulkona nukkumisen käytäntöjä sekä ihon ja ympäristön lämpötilojen yhteyttä unen pituuteen. Tutkimuskohteena oli myös lapsen vaatetuksen lämmöneristävyyden arviointi.	Tutkimuksessa tehtiin pilottikysely 116 alle 2-vuotiaan lapsen vanhemmalle ja 34:ää noin 3 kuukauden ikäistä lasta havainnoitiin ja tehtiin mittauksia.	Paras lämpötila nukkumiselle on -5°C . Vanhemmat pitivät ulkona nukkumista itsestään selvänä asiana. Ihon lämpötilan jäähtymisen ollessa hitainta lapset nukkuivat parhaiten. Vaatteiden parhaimman mahdollisen lämmöneristävyyden löytäminen oli hankalaa.	Valitsimme kyseisen tutkimuksen opinäytetyöhömme, koska siinä tutkimuksen kohteina olivat pienet, alle 2-vuotiaat lapset.
Viitanen 2011	Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata, kuinka esikouluikäiset koke-	Aineiston saamiseksi käytettiin haastattelua. Tutkimuksessa haastateltiin	Tutkimus haastattelu menetelmänä antaa lapselle	Valitsimme tutkimuksen, koska siinä tutkittiin miten lapset itse kokevat

	<p>vat tutkimus- haastattelun. Lisäksi tarkas- teltiin lapsen haastattelun erikoispiirteitä sekä lasten ker- ronnan proses- sia.</p>	<p>23 esikou- luikäistä lasta pareittain sekä yhdessä 3 hengen ryh- mässä.</p>	<p>mahdolti- suuden il- maista mie- lipiteensä sekä tuoda esille omat näkökul- mansa. Tut- kimuksessa tulee myös ilmi lapsen haastatte- lun erityis- piirteitä.</p>	<p>tutkimushaas- tattelun.</p>
--	--	--	---	------------------------------------

Tiedonhaku

Tietokannat/ asiasanat ja hakulausek- keet	Osu- mia (n)	Hyväk- sytty otsi- kon perus- teella (n)	Hyväksytyt tiivistelmän ja abstrak- tin perus- teella (n)	Hyväk- sytty koko tekstin pe- rus- teella(n)	Lopulli- seen ana- lyysiin (n)
<i>Cinahl</i> Child* AND "methodology" AND "nursing science**"	2	0	0	0	0
<i>Google Scholar</i> Children meth- odology re- search	37	1	1	1	1
<i>Elektra</i> Laps* OR Nuor* AND Tutkimu* AND menetelm* AND Hoitotyö	23	0	0	0	0
<i>Medic</i> Laps* OR Nuor* AND Tutkimu* AND Menetelm*	210	7	1	1	1
<i>Google Scholar</i>	62	1	1	1	1

Lapsi OR nuori AND tiedon- tuottaja AND hoitotiede OR hoitotyö					
<i>Google Scho- lar</i> Lapsi OR nuori AND tiedon- tuottaja AND kasvatustiede	201	8	4	4	4
<i>Google Scho- lar</i> Lapsi OR nuori AND tiedon- tuottaja AND sosiaalityö	283	10	6	5	5
Manuaalinen haku:					
<i>Google Scholar</i> Pölkki Tarja AND children Kirjoittajana Pölkki Tarja	71	5	3	2	1
<i>Medic</i> Tourula	1	1	1	1	1
<i>Google scholar</i> Laaksonen Vilja AND las- ten vertaissuh- detaidot	1	1	1	1	1

<i>Google Scholar</i> Happonen AND Tuomi- nen AND lap- set arvioijina ja osallisina kou- lun arjessa	1	1	1	1	1
--	---	---	---	---	---

Eettisyyden aineiston pelkistetyt ilmaukset ja luokittelu

Pelkistetyt ilmaukset	Luokka
Eettisyyden huomiointi tutkimuksen eri vaiheissa	Tutkimuseettiset periaatteet
Ihmisarvon kunnioittaminen	
Haittojen minimoiminen	
Tietosuoja ja yksityisyys	
Eettinen pohdinta ja ongelman ratkaisu	
Eettiset ongelmat	
Arat tutkimusaiheet	
Tutkijan vastuullisuus	
Hallinnollisen tahon lupa	Tutkimuslupa ja anonymiteetti
Instituution tai organisaation lupa	
Lääketieteellisessä tutkimuksessa eettisen toimikunnan myönteinen lausunto	
Tutkimuslupa lapselta ja vanhemmalta	
Suullinen ja kirjallinen tiedote tutkimuksesta	
Tutkimuksen toteuttamistapa	
Tutkimuksen vapaaehtoisuus	
Mahdollisuus tutkimuksen keskeyttämiseen	
Anonymiteetin varmistaminen	Lapsen oikeus tulla kuulluksi
Hyvä moraalit ja eettinen vastuullisuus lapsia tutkittaessa	
Osallistamisen ja suojelun vastakkainasettelu	
Aikuisten ja lasten erilaisuus ja samanlaisuus	
Lapsen kuunteleminen ja näkökulma	
Lasten edut ja oikeudet	